

Leven, ach! Wat zijt gij toch?

Willem Bilderdijk

Samenstelling Peter van Zonneveld

bron

Willem Bilderdijk, *Leven, ach! Wat zijt gij toch?* (ed. Peter van Zonneveld). Athenaeum / Polak & Van Gennep, Amsterdam 2006

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/bild002leve02_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

Ingetogenheid ^{aant.}

Dat we ten minste beminnen, indien we niet mogen genieten!
 Andren genieten? - Welaan: 'k draag hun geen afgunst, geen nijd.
 Vruchtloos verteren ze in kwelling, die 't heil van een ander benijden,
 Venus vergunt het genot, wie zij begunstigen wil.
 Andren verkleven aan 't purper van knijpende, zuigende lipjes;
 leppen het tederste zoet uit een bekoorlijke mond:
 scheppen de brandendste kusjes van blozende, gloeiende wangen,
 tergen het zwoegend albast van een aanbiddelijke borst:
 blijven op 't dons, door de wellust, aan poezele tedere leden
 samengeschalkeld, geklemd, boezem op boezem gedrukt:
 daar de begeerlijkste weelde, bij 't suizende lippengemurmur,
 't lichaam naar 't kittlen der smart' slingert, en buigt, en verwringt:
 zinken in koesterende armen, bij 't plukken der maagdljke rozen;
 ploegen de lieflijke beemd, d' akker, aan Cypris gewijd:
 vellen de drillende thyrs in de bloeiende hof van Cupido:
 drinken het vuur met het oog, boezem, en lendenen, in:
 zweten een vruchtbare dauw op Venus wellustige gaarden:
 zwijmen, van oogleên en ziel even vermoeid en vermast:
 deze, en nog andre, nog meer, nog onuitspreekbrer genuchten,
 zijn aan de zulken vergund, wie Cytheréa bemint!
 Minder gelukkig dan zij, o genieten wij 't ijdel genoeg
 van ene onvruchtbare minn', zo ons 't genot is verboôn.

1781

Op de afbeelding van het overleden schootkatje van jonkvrouwe De Lannoy ^{aant.}

Bij 't zuiverst lichaamsschoon, de teerste aanminnigheden,
die ooit geboortestart 't begunstigdst huisdier schonk,
versierd door matigheid, getrouwheid, zachte zeden,
scheen 't of een kleine sprank van menselijke reden
uit de ogen van Pegaasje blonk.

Klein poesje, dank het lot voor giften, zo verheven;
doch schrijf 't de glans niet toe van die voortreflijkheên,
zo kunstpenseel en pen uw lof getuignis geven.

Indien uw naam en roem uwe uitvaart overleven,
't is door de gunst van uw meesteres alleen.

1781

Kusjes ^{aant.}

Duizendvoudig zijn de kusjes,
Die de teêre minnelustjes
in 't gevoelig hart ontgloên,
en de brand der liefde voên.
Maar, indien gij wilt beminnen,
schone strookster van mijn zinnen,
hoor, wat kusjes ik verlang,
als ik aan uw boezem hang!

Schenk me, o voedster van mijn lustjes,
druk me zulke vochte kusjes,
dat uw tong de mijne streelt,
en er krullend mede speelt;
even als de geile mussen
in de mei elkander kussen,

of het lieve tortelgoed
 in het trekkebekken doet!
 Laat uw hart door hete zuchtjes
 tuigen van uw zielsgenuchtjes,
 dat uw malse boezem zwoegt,
 als ge uw lipjes met mij voegt,
 en mijn halfverdrongen ogen
 zich in de uwe blind zien mogen.
 Hoor nu, hoe gij in de gloed
 't kussend mondje zetten moet,
 om het zoetste zoet te kopen.
 Niet te dicht, en ook niet open.
 Laat één plaatsje (zo is 't wel!)
 voor ons beider tongenspel:

dat mijn zachte tandenbeetjes
 door die balsemige reetjes
 boren mogen zonder pijn:
 en uw tongetje het mijn
 zacht ontmoeten, lieflijk klemmen,
 bevend in uw mondje zwemmen,
 tot het, spartlend van vermaak,
 aan mijn tong geschakeld raak.
 Dan zal ik het zuigen, strelen,
 zoeken 't aan uw' mond te ontstelen:
 'k zal het bijten, en mijn dorst
 met de adem uit uw borst,
 met het bloed, er uit te leken,
 koelen, lessen, meer ontsteken;
 zetten borst en ingewand
 door die terging in de brand;
 dat het overstelpte harte
 van genoegelijke smarte
 in ons beider binnenst zwelt,

en van fijn gevoel versmelt;
't geen het op de vochte tippen
onzer natbedauwde lippen,
met een bevend zacht geluid,
door een teder lispel uit:
dat en ziel en adem tevens,
met het overschot des levens,
dat in onze boezem slaat,
in elkander overgaat;
en wij, in amechtig hijgen,
spraak-, gevoelloos, nederzijgen.

Verrukking ^{aant.}

O mij gelukkige! En, o zaligste aller nachten!
En rustkoets, hemelweelde- en zielverrukking-vol!
Ja, 'k mocht in d' ademtocht van hare borst versmachten,
'k mocht sterven aan die borst, die van verrukking zwol!
'k Mocht die ontblote borst met stoute tanden kneden,
en worstlen tegen 't kleed en d' arm, die ze overtoog,
geschakeld arm in arm, gewrongen leên in leden
en hangende aan haar oog met zwijmeldronken oog.
Zij zelf, zij tergde mij met trekkende amberlippen,
en drukte er kus aan kus in stromend kussen op;
liet warme zucht op zucht aan 't hijgend hart ontglippen,
en perste me aan dat hart bij elke aderklop.
O welke omhelzing toen! Wat spartlend ledenwringen,
hoe duizendwerf herhaald, vervangen, en verteêrd!
Wat gloeiing van 't vermaak en teedre tokkelingen,
of machtloos doorgestaan, of trillende afgeweerd!
Wat schokken! - Machtloosheid! - Nee; nacht van louter hemel!
En tuige van ons heil, ons onnadenklijk heil,

Lief nachlicht, bij uw vlam en flinkerend gewemel!
 Voor kroon noch staven goud is zulk een wellust veil!
 Zo mint de dartle niet, zo kan hij niet gevoelen,
 die, enkel log gevaarte en geesteloze klomp,
 De dierelijke tocht op de echtkoets tracht te koelen,
 voor 't stoffeloos vermaak der zielvermenging stomp!
 Die 't hart verwijderd houdt, terwijl hij zal genieten -!
 Wie (hemel!) elke vrouw zijn branding kan verslaan! -
 Nee, daar, en daar-alleen, waar zielen samenvlieten,
 daar zweeft de zaligheid, en stroomt door heel 't bestaan.
 Daar wordt geheel 't bestaan in zaligheid verslonden,
 verzwolgen, zich ontvoerd, versmolten in de lust!
 Vergood, verengeld, in zich-zelve weergevonden!
 En zinkt, die hemel moede, in d' afgrond van de rust.

Wiegzang ^{aant.}

Bij mijn dochtertje

Nu sluit uw ogen, dierbaar wichtje,
 en zijg in sluimerende rust!
 Uw moeder waakt bij 't avondlichtje,
 en zorgt voor u, bekoorlijk wichtje,
 vermoeid en hijgend, maar met lust.

Ja, sluit uw oogleên, berg die oogjes
 (die stralen tot in 't moederhart)
 in schaduw van uw wenkbrauwboogjes;
 ja sluit die zieldoordringende oogjes,
 en heb wat eerbied voor haar smart.

Ja sluit ze, sluit die starende ogen,
 waarmee ge haar zo stijf bespiedt.
 Voor u wendt zij ze naar den hogen,

maar gij, sla neer die starende ogen,
en voed haar priemend hartzeer niet.

Ja slaap, mijn kind, en rust van 't woelen:
voor u toch daagt een stille nacht:
uw rust weerstaat geen woest krioelen
van zorgen, die het hart doorwoelen;
en nawee heeft op u geen macht.

Laat af van dit onnozel schreien,
mijn wichtje! Slaap! Geniet de rust!
Nog ziet ge uw koets met rozen spreien,
en u, bij 't ontevreden schreien,
op moeders schoot in slaap gesust.

Nog ziet ge u van een moeder vieren
in alles wat uw hart begeert;
en alles tot uw heil bestieren:
uw geest en leden tevens vieren,
en toezien, dat u nietwes deert!

Wat zoudt ge u door geschrei vermoeien,
geniet de rust, en slaap, mijn wicht!
De tijd van rust gaat henen spoeien;
en puntige onrustdorens groeien
zelfs om de slaapstee, waar gij ligt.

Eens zullen ze u, als ons, benauwen,
(dit is de stervling toch gezet!)
en traantjes op uw wangen dauwen:
eens zullen ze u, als ons, benauwen,
en grieven, zelfs op 't zachtste bed.

Eens zult ge, als wij, gevoelen leren,
wat heil, wat wellust zij, op de aard?
en ('s hemels toezicht moge 't weren!)
die onderdrukking kennen leren,
die 't hart met bergen loods bezwaart.

Eens zult ge, als andren, ondervinden,
wat hoon, wat smaadheên zijn, en spijt?
Wat, dienstbewijs van valse vrinden?
Eens zult ge de ontrouw ondervinden,
en proeven, hoe de laster bijt?

Eens zult ge 't gruwzaam monster kennen,
(ach! Ken het, eer het zich vertoont:
en hemel! Dat gij 't mocht ontrennen!)
Eens zult gij 't gruwzaam monster kennen
dat weldaân met vervolging loont.

Eens - slaap, mijn wichtjen, laat u 't rusten...
Ach! Dat u 't rusten niet alleen,
maar dat u 't leven eens mocht lusten! -
Ja, slaap, en laat de kweeling rusten:
het leven heeft ook zaligheên!

Ja, zaligheên! - Laat tegenspoeden,
laat rampen woeden van rondom!
De rust van 't hart kan 't al vergoeden:
en dit 's in spijt der tegenspoeden,
een onontvreembaar eigendom.

Ja, slaap, mijn kind! ja rust van 't wenen,
en nuttig u de stille nacht.
De tijd drijft zon en nevels henen:

ja slaap, mijn kind, en rust van 't wenen,
ik slaap met u, want God houdt wacht!

1785

Nagedachtenis ^{aant.}

Van mijn zontje Ursinus, door een heimelijk ingegeven slaapmiddel omgebracht

Schoon stem en cyther zweeg, nog daalt ge, o dierbaar wichtje,
niet onvereerd in 't graf, geheiligd door uw' naam.
Die enkle naam is meer dan 't sierlijkst lijkgestichtje,
dan 't slepend rouwgebaar van duizend dichters saam.
Ach! Had ge in 's levens bloei hem waardig mogen dragen,
hoe heerlijk was mijn stam in beï mijn zoons herbloeid!
Reeds vonkte u 't roemrijk bloed van uw beroemde magen
in 't schittrend oogje uit, van zeldzaam vuur doorgloeid.
Dan, anders was de wil van 't heilig Alvermogen!
Hij doemde de aard ten prooi aan 't onrecht, aan 't geweld.
Wat zoudt ge op zulk een aard -? Van d' afgrond aangespogen,
verwelken onder 't leed, dat oudren deugd vergeldt? -
Nee, de Almacht wilde u nooit uw leven doen beschreien:
een lachje, de onschuld waard van Edens paradijs,
bestempelde u reeds vroeg voor 's hemels engelenreien:
en strekte op 't lief gelaat uw roeping tot bewijs.
Welaan dan, dierbre telg, mij niet van 't hart te scheuren,
dan bloedende aan een wond die nimmer heling duldt:
ik derf u! 'k voel die slag; maar 'k zal hem niet betreuen!
Eén ogenblik op de aard heeft al uw leed vervuld.
Een ogenblik -? De moord, met Godvergeten handen,
verraste u in uw wieg - en ik - ik ben getroost?
Een doodlijk moordvenijn verscheurde uw ingewanden -
en ik - ik leve en zwijg bij mijn mishandeld kroost? -

O God, Gij zaagt me op 't punt... Gij hebt mijn' arm weerhouen:
 Gij spraakt -: de nevel vlood, ik zag uw raadsbesluit,
 aanbidlijk, wijs, en goed: - en, zalig in 't aanschouwen,
 verloochende ik de wraak, en loofde U in mijn spruit.
 Ja, 'k offerde U dit kind, blijmoedig, zonder wenen!
 Ach, neem de rest van 't bloed dat door mijne aadren vloeit!
 Maar wil, weldadig God! mij deze beê verlenen:
 geef, dat me in 't oovrig kroost een waardig nakroost bloeit!

's Gravenhage 1794

Afscheid ^{aant.}

Wat vraagt ge of naam of staat van d' uitgedreven balling,
 die niets dan 't nachtverblijf in deze uw hofomwalling,
 een handvol legerstro, een droge zemelkorst,
 een zuivre dronk verlangt tot lessing van zijn dorst!
 Ge ontvangt geen onverlaat, geen zwervend' onbekende,
 door levensstand of schuld gemeenzaam met de ellende;
 geen strafbre, wie het hart beschuldigt van zijn leed;
 wie 's hemels wraak vervolgt en op de hielen treedt.
 Nee: door mijn staat verplicht voor 't heilig recht te spreken,
 was trouwe aan eed en plicht mijn enigste verbreken,
 en moedwil, wie 't geweld de staf in handen gaf,
 stiet me uit mijn erestand in 't aaklig jammer af.
 Maar waarom zoude ik u mijn eerbren naam verbloemen?
 Reeds hebt gij door 't gerucht hem mogelijk hooren noemen;
 'k Ben Bilderdijk. - Ge ontzet? Nu kent ge heel mijn lot.
 Die naam is nergens vreemd, waar de eerbied woont voor God.
 De snoodheid heeft die zelf door d' aardbol rondgedreven,
 en door haar brandmerk hem een eeuwige eer gegeven.

Hem drage ik, fier daarop zo verr' mij de Almacht leidt,
 en hij beveelt me alom aan deugd en menselijkheid.
 De Godheid zorgt voor hen, die naar Haar roeping horen;
 Haar volge ik: 't staat aan u, Haar stem in 't hart te smoren.
 Ik verge, in 't geen ik vraag, een kosteloze hulp.
 Gij weigert ze aan uw God? Vaarwel dan, arme stulp!

Ritzbattel 1795

Aan Miss Suada ^{aant.}

In antwoord

Wat noemt ge, ô tederste aller schonen,
 mij wijs in uw bevallig dicht?
 Ach! Kon mijn hart zich u vertonen,
 'k moest blozen voor uw aangezicht. -
 Helaas! Tenzij het wijs moog heten,
 in felle zonnegloed gezeten,
 te voelen, dat de middag blaakt,
 of aan de toverendste zangen
 met oor, en hart, en ziel, verrukt te blijven hangen;
 zo neem een eernaam weer, die mij onkenbaar maakt,
 en die mijn eigen boezem wraakt.

Nee, 'k ben gevoelig, lieve zingster!
 En kan men aan uw zij, wel ongevoelig zijn?
 Gij ongelijkbre hartendringster,
 zijt veel te machtig voor het mijn.
 O doe mij 't alles niet verbeuren,
 wat mij uw goedheid waard mocht keuren,
 maar spaar mij, spaar mij, lieve maagd!
 Eén woord behoeft uw lieve lippen

(Eén ademtochtje slechts!) te ontglippen,
en 'k voel niet, of de grond mij draagt!

Nee! Bij zo veel bevalligheden
die kluisters voor de harten smeden,
ontvingt ge één gift te veel van 't overgunstig lot. -
Die, in uw zangen aan te horen
zijn hart niet tevens had verloren,
ware of een monster of een God.

'k Ben geen van beide, dierbare engel!
Gij, meer dan engel! dan godin!
En daar ik met het oog om uwe lachjes hengel,
als 't bijtje om de rozenstengel,
mijne armen, in mijn waan, om uwe knieën strengel,
en op uw lonkjes aas met weggerukte zin,
daar heeft de hemel zelf geen groter wellust in.

Daar wil, daar kan ik niets gelijken,
dan 't trouw, gedwee, en huislijk dier,
dat aan uw voeten zit te prijken; -
Om starende op uw oog, te smelten in dat vier.
Daar wens ik mij de zelfde banden
die ge om zijn ruige halsvlok hecht;
benij hem 't kussen uwer handen; -
en - sidder dat mijn mond het zegt!

1796

Eens palings klacht ^{aant.}

Tschilispzää, roem der schonen,
die ik in de groene sloot,

de eerste van mijn dichtprijskronen
tot een pand van liefde bood!

Lieve schoonheid, mij zo waardig,
denkt uw hartje thans aan hem,
die, ter wreedste slachting vaardig,
jammert met benauwde stem?

Ach! Hoe weinig denkt dat teder,
dat gevoelig minnend hart,
dat de wrede grasvertreder
me in zijn visnet heeft verward?

Ach! Hoe weinig kunt gij raden
dat de minnaar, u zo waard,
haast de vraatzucht moet verzaden
van de hoofdtyran der aard!

Ach! Hoe weinig kunt gij 't gissen,
laafster van mijn krank gemoed,
daar ge in schaauw van groene lissen
welig dartelt in de vloed!

Daar gij de uitgebreide vinnen
vrolijk uit het water rept,
en het oog der stroomgodinnen
uit uw ogen schoonheid schept!

Ach? Hoe weinig, lieve paling!
kunt gij gissen wat ik doe!

Maar mijn uiterste ademhaling
zendt u nog een zuchtje toe.

Lieve maagd, gij kent mijn blaken!

Al de hitte van mijn min!

En uw slijmig hart te raken
had voor mij de hemel in.

O hoe zalig was dat gloeien!

Hoe verrukkend uur aan uur!

't Deed mijn vet mij niet ontvloeien,
als dat hete keuken-vuur.

O wat is in onze poelen,
 't minnevuur gematigd zacht!
 Bij de mensen heet verkoelen,
 't geen de paling branding acht.
 Maar ik ben te fier tot klagen,
 schoon men me ook tot kolen roost.
 'k Ben de wreedste aller plagen,
 'k Ben het heetste vuur getroost.
 'k Weet de hemel zal mij wreken -
 mag mij slechts een maagdehand
 aan het palingspeetje steken,
 ik trotseer de kolenbrand.
 'k Weet dat bij de wrede mensen
 liefde toorts en vlammen draagt,
 die hun dichters steeds verwensen,
 en dat vuur ontvliedt geen maagd.
 Vlam! Waarbij geen vuur kan halen
 dat een Britse *She-Cook* stookt,
 noch de felste zonnestrallen
 waar de palingpoel van rookt.
 O die gloed zal eens u blaken,
 dit zegt ieder kunstgenoot;
 dan zal ze ook het vuur eens smaken,
 en dit troost mij in mijn dood.

Londen, september 1796

Gebed aant.

Genadig God, die in mijn boezem leest!
 Ik vlied tot U, en wil, maar kan niet smeken.
 Aanschouw mijn nood, mijn neergezonken geest,
 En zie mijn oog van stille tranen leken!

Ik smeeek om niets, hoe kwijnend, hoe bedroefd.
 Gij ziet me een prooi van mijn bedwelmdde zinnen:
 Gij weet alleen hetgeen uw kind behoeft,
 en mint het meer, dan 't ooit zichzelf kan minnen.

Geef, Vader, geef aan uw onwetend kroost,
 hetgeen het zelf niet durft, niet weet te vragen!
 Ik buig mij neer; ik smeeek noch kruis, noch troost;
 Gij, doe naar uw ontfermend welbehagen!

Ja, wond of heel; verhef, of druk mij neer:
 'k aanbid Uw wil, hoe duister in mijn ogen:
 ik offer me op, en zwijg, en wens niet meer:
 'k berust in U, zie daar mijn enigst pogen!

Ik zie op U met kinderlijk ontzag:
 met christen hoop, noch lauw noch ongeduldig.
 Ach, leer Gij mij, hetgeen ik bidden mag!
 Bid zelf in mij; zo is mijn bee onschuldig.

Londen 1796

Op het huwelijksbed van een bruid en bruidegom, ^{aant.}

in hun eerste huwelijksnacht door de bliksem getroffen

Een teedre en lieve bruid sliep hier in 's bruijgoms armen,
 op 't eerbare huwelijksbed ten hemelwellust in.
 De Algoedheid zag hun vlam met zegenvol erbarmen,
 en één, één bliksemstraal verzegelt beider min.
 O welgelukkig paar! Elkaar om 't hart gestrengeld,
 geniet ge de eêlste vreugd de stervling toegelegd;
 verliest ge u in haar lust; en - vindt u weer, verengeld;
 en zalige eeuwigheid is de aanvang van uw echt.

Gij, maagden, strooit hier palm, strooit leliën en rozen!
 Dees lijk-, dees huwlijkskoets eist al uw eerbied af:
 Gods englen zweven ze om met Godgeheilgd blozen,
 en zegenen 't bruiloftsbed verenigd met het graf.

1796

Genoegen ^{aant.}

Aan mijn dierbare

Laat niets, mijn dierbre, uw borst beknellen,
 laat niets de zegening ontstellen,
 die God ons in elkander schonk!
 Geen dorst naar rang, noch ijdel haken
 naar 't klatergoud der schijnvermaken,
 gehecht aan staatzuchts valse pronk:

Laat andren zich met grootse titelen
 het eerbegerig harte kietelen,
 ons lot zij onbekend en stil.
 Een onbesproken, duister leven
 zal onze adel luister geven,
 alschoon hij zich bedekken wil.

De naam, waaronder we ons verbergen,
 moog niemand slaafse eerbied vergen,
 voorzeker brengt hij achting voort,
 en wordt, om uw bevalligheden,
 om beider braafheid, aangebeden,
 alom met zegening gehoord.

Indien wij schat en weelde derven,
 hetgeen wij van Gods gunst verwerven,

is beter deel dan overvloed.
Door dagelijkse vlijt verkregen
en ons geheiligd door de zegen,
maakt liefde zijn genieting zoet.

Is wisseling van tijd en stonden
met ongestadigheid verbonden,
ons hart is trefloos voor 't verdriet.
De Hemel moge ons soms beproeven,
Hij heeft nog meer dan wij behoeven,
en Hij vergeet zijn schepsel niet.

Wat leggen priesterlijke handen
bij andren, menselijke banden;
o de onzen zijn door God gelegd.
Hij, die ons voor elkaar bestemde,
voor eeuwig hart aan harte klemde,
Hij is het zegel onzer echt.

Betreên wij dan het pad des levens
door frisse jeugd en grijsheid tevens,
bemoedigd, vrolijk, hand in hand!
De blijde rust zal met ons wonen,
en de echt ons bed met telgjes kronen,
het siersel van de huwlijksband.

Ach! Zou het mij het hart niet strelen,
wanneer ik ze om mijn knieën spelen,
en aan mijn leden hangen zie!
Wen ik op 't kinderlijke wezen
het moederlijk gelaat mag lezen,
des moeders zachte aart bespiè!

En, als ons de afgeleefde dagen
 de zoetheên van de jeugd ont dragen,
 dan vinden we in de ouderdom,
 (o kan ons hart die vreugd verzwelgen!)
 ik u in frisse maagdentelgen
 gij mij in frisse zoons weerom.

1799

Het nachtspook ^{aant.}

Te viervoet, trapplend, stap voor stap,
 reed jonker Edmond door de heide,
 die Hildesheim van Brunswijk scheidt,
 waar, in mistroostige eenzaamheid,
 zijn teedre weêrhelft hem verbeidde.

De nacht viel zwart op 't aardrijk neer,
 doorweekt van eindeloze regen.
 Daar waadde hij door plas aan plas,
 geheel onzeker waar hij was,
 langs gans in slib verkeerde wegen.

Het plast, het plast, het klatst, het kletst,
 en slobbert door moeras en kreken.
 Het ros ontzet op ieder tred,
 en struikelt in het moddrig wed,
 of blijft in taaie kleigrond steken.

‘Voort, voort, mijn trouwe beest, ga voort!
 Mij blindt dit ondoorzienbre donker.
 O zie voor u en mij met één,

en voer mij door dees afgrond heen;
uw meester, zonder u, verzonk er!

Voort, voort, mijn trouwe beest, ga voort!
Ga voort, de maan zal spoedig rijzen.
Voort, voort, en zet uw voeten vast;
de welvoorzene haverkast
zal u eens meesters dank bewijzen.

Voort, voort, mijn trouwe beest, ga voort!
Voer mij in mijn geliefdes armen;
zij strekken zich te mijwaart uit;
wanneer zij me aan haar boezem sluit,
zult gij u ook op stal verwarmen.

Voort, voort, mijn trouwe beest, ga voort!
Nog drie of vierdhalf moeilijke uren!
De Hemel, die mij ginds verwacht,
verdient een nog veel slimmer nacht,
dan die we op deze weg verduren.' -

Dus rijdt de jonker immer toe,
met altijd ongewisse schreden:
'Voort, voort, mijn trouwe beest, ga voort;'
terwijl hij buik en zijden spoort,
en 't paard reeds machtloos heeft gereden.

Hij vordert weg, maar zacht en traag;
en 't immer feller groeiend haken
zet borst en ingewand in vuur;
en schijnt van 't ogenblik een uur,
van 't uur een eeuwigheid te maken.

Nu, afgemat door 't ongeduld,
en 't hart bezwijkend van verlangen,
knikt hem 't van slaap bezwaarde hoofd,
dat, van gemijmer afgesloofd,
hem machtloos op de borst blijft hangen.

Nu weer als met een schrik ontwaakt,
om al zijn krachten saam te gaderen,
herwekt hij d' uitgedoofde moed;
en nieuwe veerkracht drijft zijn bloed
met ruimer omloop door zijn aderen.

Nu stelt hij zich zijn ega voor,
hoe ze, ongerust om 't lang vertoeven,
hem in de holle donkre nacht
op d' ijsbre weg verloren acht,
in steeds vermeerend zielsbedroeven.

'Nu luistert zij naar 't windgeruis;
nu (waant hij) hoort zij naar de regen.
Nu ziet zij angstig naar de lucht,
en zendt mij hete zucht op zucht
in hijgend zielsverlangen tegen. -

Nu denkt zij mij de stad nabij,
en hoopt mij altijd na en nader;
en kust in 't ingeslapen wicht,
dat aan haar kuise boezem ligt,
het beeld van d' aangebeden vader. -

Nu wekt zij 't ongeduldig op,
om 't wederom in slaap te wiegen,
of zij van d' eindeloze tijd,

waarin zij om mijn afzijn lijdt,
een nietig ondeel mocht bedriegen.

Nu hoort ze een ritslen op de straat,
doorengemengd met hondenbassen:
daar is hij (roept zij juichend uit)!
Maar straks verwijdert dat geluid,
en ach! Haar ogen staan in plassen!

Nee; denkt zij, nooit zo laat als nu!
Wat onheil of hem mocht gebeuren!
Een onheil -! Lieve, schrei niet, neen!
De Hemel brengt ons haast bijeen:
schemoed, en staak uw angstvol treuren!

Ach! Dat de Hemel weer een tijd
na zoveel lijdens wou gehengen,
die ieder laafde met de troost,
van met zijn gâ en dierbaar kroost
zijn leven door te mogen brengen!

Dus denkt, dus peinst hij, zonder rust,
en noopt en spoort uit al zijn krachten. -
Vergeefs! Het paard blijft schichtig staan,
daar is geen verder drijven aan:
hier moet, hier zal hij overnachten!

Geen maanlicht toont zich aan de kim,
dat door dit duister heen kan boren:
de hemel is met zwart beplekt;
de grond, met water overdekt;
en spoor, en pad, en weg, verloren.

‘Nee (zegt hij), nee, hier blijf ik niet,
om op de weg van kou te sneven.
Veeleer het uiterst onderstaan,
dan dat ik werkloos zou vergaan,
en in de nood mijzelf begeven!’

Hij spoort, hij noopt, hij dringt, hij drijft,
en wringt en rukt met toom en stangen;
perst borst en ribben tot elkaar;
maar 't beest, onwrik-, onhandelbaar,
geeft niets om sporendruk of prangen.

Hij heft de rijzweep woedend op,
en klemt haar 't dier om heup en lenden:
de zweeps slag klinkt door lucht en veld;
maar vruchtloos, hoe hij knalt of knelt,
hij kan het voort doen gaan noch wenden.

Versuft, bedwelmd, en uitgeput
van 't lang en vruchtloos zielsvermoeien,
gevoelt hij 't hart van ijzing slaan,
het doodsweet op zijn voorhoofd staan,
en 't bruisend bloed naar 't hart toe vloeien.

Een flauwe en bleke neveldamp
vertoont zich eensklaps voor zijn ogen,
en schijnt hem in de weg te treên,
met vormloos lijf en reuzenleên,
met aaklig duister overtogen.

Een aanzicht als het beeld des doods,
met holle en uitgeteerde wangen:
twee armen, schrikbaar uitgerekt,

en grijpend naar hem toegestrekt,
of 't ware om ros en man te omvangen:

een lijf van onafmeetbre stal,
dat nu, tot aan het zwerf verheven,
en hals en hoofd door wolken dringt,
en dan weer in elkander zinkt,
en laag bij de aarde schijnt te zweven.

‘Wat wilt gij (roept hem Edmond toe)?
Gij, geest, of schrikbeeld van mijn zinnen!
Geef antwoord, of verzink in 't niet!
En, zo gij 't aaklig graf verliet,
Gij, afgrond, hou uw doden binnen!’

Geen antwoord! Maar een dof gehuil
van winden die van verre loeien,
en 't glimmen van een hol gezicht,
welks ogen, met een vluchtig licht,
uit opgespalkte leden, gloeien!

Hij roept opnieuw. Een ketenklank,
die gruwzaam in zijn oren rinkelt,
vermengt zich met de doffe wind,
terwijl een glans zijn ogen blindt,
waar alles door elkaar voor krinkelt.

Geen antwoord meer. Maar 't paard stapt toe,
en Edmond, gans bedwelmd van zinnen,
rijdt eensklaps, zonder dat hij 't dacht,
terwijl hij zich verloren acht,
langs d' ophaalbrug de stadspoort binnen.

1799

Grafschrift voor mijzelf ^{aant.}

Dit enge lijkgesticht sluit de as eens dichters in.
 Hij zong het vaderland, de dichtkunst, en de min,
 verdrukte christendeugd, zijn rampen, Gods erbarmen.
 Gelukkig, mocht zijn zang een koude borst verwarmen!
 Gij, die zijn kunst waardeert, zijn hart en lijden kent,
 Dank Jezus, wiens genâ zijn jamm'ren heeft volend.

1805

In de scheepskooi ^{aant.}***Bij een vliegende storm op zee***

In de nacht van de 25e maart 1806

Gelijk de dood in 't duistre graf,
 zo lig ik hier op 't haverkaf
 in de enge scheepskooi neergezegen.
 Mijn oog ontmoet geen Hemels licht;
 de mond mijns kerkers sloot zich dicht;
 't is alles om mij diep verzwegen.

Alleen het woedend windgegons,
 alleen het woedend golfgebons
 op 't rank gestel van boeg en steven,
 alleen de hobbling van het meer,
 herroept mij aan mijzelven weer,
 en zegt mij, dat ik ben in 't leven.

De waatren zwaddren me over 't hoofd,
 en, van hun felle slag verdoofd,
 verneem ik nauw 't ontzettend kraken

der ribben van 't doorwaterd hout,
waaraan mijn leven is betrouwd
met hun die aan het scheepsroer waken.

Wat baat dit waken mij? Helaas!
Een niet, een luttel luchtgeblaas
verijdt al hun werkzaam pogen.
De dood klopt aan in elke baar,
en weer te bieden aan 't gevaar,
Staat in geen menselijk vermogen.

Dit denkbeeld treft en slaat mij neer.
De wind verheft zich meer en meer;
ik hoor hem hol en holler brommen:
en 't kermen van het zuchtend roer
klinkt aaklig door het golfrumoer,
hetgeen de kiel schijnt aan te grommen.

Ach! Dus besloten in een kuil,
omringd van zee- en stormgehuil,
verdubben al deze aakligheden.
Verbeelding woelt en mat zich af,
en worstelt in dit sombre graf
de teugels uit de hand der reden.

Zo, van zijn roeping afgedwaald,
en door de Godswraak achterhaald,
in 't wederspanningst tegenstreven, -
zo lag de ontrouwe Godsgezant,
in 't vratig walvisingewand,
onwetende van dood en leven.

Benauwd en siddrend riep zijn ziel
vanuit die levendige kiel,

tot, die verdelgen kan en hoeden: -
 maar ik, o God, ontvlood U niet;
 Gij, steeds mijn toevlucht in 't verdriet;
 Gij zijt het nog op deze vloeden.

Nee, zo ook 't hart dit ogenblik
 werktuiglijk trille van de schrik,
 het is gerust in Uw geleide,
 en, wat Uw wijsheid mij beschoor,
 de dood of 't leven sta mij voor!
 Gewillig evenzeer voor beide.

1806

Aan de Hollandse wal ^{aant.}

'k Heb dan met mijn stramme voet,
 eindlijk uit d' onstuime vloed,
 Hollands vaste wal betreden!
 'k Heb mijn kromgesloofde leden
 op zijn bodem uitgestrekt;
 'k heb hem met mijn lijf bedekt;
 'k heb hem met mijn arm omvademd;
 'k heb zijn lucht weer ingeademd;
 'k heb zijn hemel weergezien,
 God geprezen op mijn kniën,
 al de doorgestane smart
 weggebannen uit mijn hart,
 en het graf van mijn geslacht,
 dit mijn rif terug gebracht! -

'k heb dit, en, genadig God!
 Hier voleinde ik thands mijn lot!

Laat, na zo veeljarig sterven,
 mij dat einde thans verwerven!
 Dit, o God, is al mijn hoop
 na zo wreed een levensloop!

1806

Napoleon ^{aant.}

Nee, dichtkunst, 't is te lang gezwegen;
 wat toeft gij? Grijp, o grijp de luit!
 't Heelal zij 't erfdeel van de degen,
 de roem is de edelste oorlogsbuit.
 Laat de ijdele faam uit duizend monden
 de daden van een held verkonden,
 zij schenkt de ware glorie niet:
 de onsterfelijkheid der aardse goden,
 en 't ambrozijn, hun aangeboden,
 is de adem van 't betoovrend lied.

Doch wacht u, onbedachte vingeren,
 der goden disliet aan te slaan!
 Ontziet u, bliksems uit te slingeren
 die wat hen aanroert doen vergaan!
 Jupijn beschrij' des arends vleugel,
 hij siddert voor de zonneteugel;
 en Fredrik op de koningstroon
 moge aarde en hemeltrans verwonderen;
 omstraald van bliksemen en donderen,
 bezwijkt hij voor de heldentoon.

Van hier, o gij, vermeetele slaven,
 die nabootst wat gij niet gevoelt!

Die meent, ten wolken op te draven,
 terwijl ge in slijk en modder woelt!
 Wat zoudt gij heldendaden zingen,
 die 't heldenhart niet door kunt dringen?
 Die niet van eigen vlammen blaakt?
 Nee, d' aardse dampkring uitgeschoten,
 het aardrijk met de voet te stoten,
 ziedaar, hetgeen de dichter maakt!

Zal 's aadlaars borst van wellust zwellen
 in 't midden van zijn steile vlucht,
 zo 't zwermend kroost der waterwellen
 zijn lof durft brommen door de lucht?
 Nee, durft met hem gelijke pennen
 de zon in 't brandend aanschijn rennen,
 en dan, verheft u in zijn kring!
 Gij, stichters van ontzachtbre rijken,
 waar is hij, die u kan gelijken?
 Die voegt het, dat hij u bezing'.

Wie durft, door 't bruisend hart gedreven,
 op Pindarus verheven baan,
 door stormen en orkanen zweven,
 en lachen val en afgrond aan? -
 Op 't klappren van zijn zwanenschachten
 het aardrijk onder zich verachten,
 verzinken zien in 't peilloos niet;
 en, fier op eeuwige lauwrieren,
 de eerkrans door een hand versieren,
 die geen verwelkbre bloemen biedt?

Napoleon! Diens borst kan gloeien;
 zij voelt zich 't recht op heerschappij:
 zij vordert, waar haar zangen vloeien,

des aardrijks eerbied af als gij.
 Hij nader', die haar durv' braveren!
 Hij valt met 's werelds opperheren
 verpletterd, suizlend, in het stof.
 Napoleon! Zie daar uw dichter!
 Die zinge u, schrikbre rijkenstichter!
 Die borst heeft adem voor uw lof.

't Olympisch Piza drijv' zijn rossen
 Jupijn ter eer door stuivend zand:
 de Gauler sloop' de wapentrossen,
 op 't eeuwig Kapitoel geplant:
 wie ziet in 't ledig ruim der hemelen
 het deinzend licht der starren wemelen,
 wanneer de God des daags verschijnt?
 Napoleon! Gij treft mijn ogen,
 en al wat groot heet, is vervlogen!
 Gij schittert, en 't heelal verdwijnt!

Maar leer me, o zon, uw licht te malen
 dat de ogen blindt en nederslaat: -
 dat 's dichters scheppende idealen
 als zwarte dampen achterlaat!
 Natuur, aanbid, aanbid haar luister,
 en sidder van het heilloos duister
 des woesten baaiers, dat zij brak! -
 Van 't stofdoorwriemend slangenbroedsel,
 dat, zelf elkanders roofen voedsel,
 zijn angels in uw boezem stak!

Natuur! O welk een dag van glorie
 na zulk een nacht vol ramp en nood!
 Hier valt de veder der historie
 de grijze fabel in de schoot!

Hier ziet men 's aardrijks woeste reuzen
opnieuw de bekkelen kneuzen,
en Jupiter ten troon hersteld!
Juich, aardrijk! Juicht, o stervelingen!
Hier moogt gij 't gloeiend Péan zingen,
de gruwbre Python ligt geveld!

Wat kronkelt hij in blauwe kringen
van Noordmeer tot Tyrreense zee,
wat klemt en sleept hij in zijn ringen
't gesternte van de hemel mee!
Eén Febus (klinkt, o heldensnaren!)
Eén Febus steigert uit de baren:
de wraakboog flikkert in zijn vuist,
en 't monster ligt in bloed en etter
voor 's jonglings fiere voet te pletter,
door ééne bliksempijl vergruisd.

Waar zijn wij? Bij Sabéaas stammen,
met geurige kaneel omscheld?
Wat rook van uitgeblaakte vlammen
doorwalmt het amberaâmend veld!
Wat Fenix stijgt van deze altaren,
wat Fenix rijst na duizend jaren
uit grote Karels heilige as!
Stijgt eerbiedvol, ja stijgt, mijn klanken!
herrijs met hem, o troon der Franken,
maar, groter dan ooit zetel was!

Gebergten, boort door lucht en wolken!
Beschanst uw kruin met eeuwig ijs!
Verheft u, saamgespannen volken!
En gij, o vlam des afgronds, rijs!
Vergeefs 't heelal in bloed gedompeld,

met dood en slachting overrompeld!
 Vergeefs! De ontembre held houdt stand.
 Hij spreekt, en de aarde schokt haar tronen!
 Hij spreekt, en 't regent vorstenkronen!
 En 't noodlot vliegt hem van de hand.

De Nijlgod rolt bebloede stromen:
 de Kison wentelt bloedig zand:
 de Donau lekt bebloede zomen:
 de Po, de Tiber ligt aan band.
 Zal de Oder thans de loop bepalen
 Dier meer dan dertig zegepralen? -
 Dier vlam, die alles overmag? -
 Vloeit sneller, vloeit, ja vloeit, mijn zangen!
 Reeds heeft hij 't Frankisch juk ontvangen,
 en de Oostzee draagt de keizersvlag!

Wat buigt ge u neer, o roekelozen
 die 't vlammend krijgslot tegenstreeft!
 Bezwijken kan hij zonder blozen
 die zonder wroeging strijdt en sneeft.
 Maar nee, verkrompen van zijn roede,
 verspilt ge uzelf in ijdele woede,
 geslingerd door berouw en spijt;
 als de adder, in 't gebloemt vertreden,
 die nog, met platgekneusde leden,
 de wandlaar naar de hielen bijt.

Zie, aardrijk, zie uw scepters duiken!
 de ontzachlijke aadlaar is niet meer:
 een nieuwe tijdkring gaat ontluiken:
 reeds daalt hij uit de wolken neer!
 Gij, vorsten, op de troon geboren,
 doorziet wat de Almacht heeft beschoren!

Aanbidt, en treedt uw zetels af!
 Doet de aarde met u nederknielen;
 Of - sterft als vrijgeboren zielen,
 en bonst met kroon en rijk in 't graf!

Reeds schittert in een gloed van stralen
 een scepterstaf van meer dan goud!
 Geen aardkreits kan zijn glans bepalen,
 geen arm van aardomzwalpend zout!
 Is 't waar, herrijst na zoveel eeuwen
 het eeuwig Godsrijk der Hebreuwen,
 en krimpt de maan haar horens in?
 Verschijnt de middagzon in 't oosten,
 Om Hagars zwervend zaad te troosten
 van d' overmoed der Muslamin?

Verbeelding, sta! En gij, valt open,
 gij, poorten! Die de toekomst sluit!
 Een aard, met zo veel bloed bedropen,
 schiet palmen en olijven uit!
 Het zwaard, gekromd op mensenschonken,
 De spies, van 't bloed der helden dronken,
 doorklieven 't land als ploeg en spa;
 En 't klateren der schriktrumpetten
 verkondigt blijde vredewetten,
 en 't eind van 's Hemels ongena!

Spoedt aan, o heuchelijke dagen,
 ten koste van wat bloed het zij!
 Spoedt aan in 's Hemels welbehagen!
 Herstelt des aardrijks Monarchij!
 Ja, moeten wij door stromen waden,
 in zeeën van ellende baden,
 totdat die grote dag verschijn';

wij lijden, dragen, hopen, zwijgen!
 Hij zal, hij zal ter kimme stijgen,
 en 't mensdom zal gelukkig zijn.

Napoleon! Zie duizend tongen
 uw naam verbreiden over de aard!
 Van oost tot west uw lof gezongen!
 Maar zijt gij ook de mijne waard?
 Is 't heil der aard uw hoofdbedoelen,
 en kunt gij u gelukkig voelen
 in 't dienstbaar zijn aan zulk een plan?
 Uw hart besliss' dit door uw daden;
 zo die geen andre zucht verraden,
 welaan, ontvang mijn hulde dan!

1806

Leiden in verwoesting^{aant.}

Wat klinkt ge, cythers? Rukt uw snaren,
 rukt, rukt ze aan flenters af, en berst!
 Rijt, handen, rijt, rijt uit, de haren!
 Knerst, tanden, knerst van wanhoop! Knerst!
 Hier, zuchten? Hemel! Tranen plengen?
 Hier, weeklacht aan de donder mengen,
 die Leiden op ons hoofd vergruist?
 Hier wenen -? Ja, het bloed uit de aären!
 Dit stroom' en bruis' met ziënde baren
 door 't golvend vuur dat om ons bruist!

Genadig God! Wat ijslijk kraken! -
 Wat loeien borst daar door de lucht! -
 Verzwolg dan de afgrond muur en daken? -

Waar zijn we, waar? En waar gevlucht? -
 Gevlucht -! Helaas! En wat gevloeden? -
 Ontwaken hier de ontslapen doden,
 en slaat ons 't vreeslijk uur der wraak? -
 Ja, 't aardrijk beeft - o God, genade! -
 Mijn kind, omarm mij! Gij, mijn Gade!
 't Is Jezus rechtstoel, hij genaak!

Maar nee, wat dampen! O mijne ogen,
 nee, de afgrond spuwt de hemel aan.
 Zie 't al van sulferrook betogen,
 nee, 't is geen jongst, geen aardvergaan!
 Maar gij, waar zijt gij, dierbaar Leiden? -
 Wat zie ik om mij? Vlakten? Heiden?
 Uw luister in de grond getrapt?
 Wat helgeest, aan zijn boei ontsloten,
 wiens voet uw muren omgestoten,
 wiens vuist uw naam heeft uitgeschrappt?

Hoe! Boet na derdhalfhonderd jaren
 de schim van Valdez hier zijn wrok?
 Mij dunkt, ik zie - ik zie hem waren,
 hij schudt uw tempels en pilaren!
 Hij dreigt u nog met Spanjes jok!
 Geen drommen woedende Maranen
 omstuwen hier zijn legervanen,
 maar duivlen uit des afgronds kluis.
 Ik zie hem, maar met reuzenleden,
 uw woningen te mortel treden,
 en vlammen blazen door het gruis!

Zijn hand voert oorlogsstaf noch degen,
 maar donders, brandende in zijn vuist.
 Die storten, als een zomerregen

op bladers daar de wind in suist. -
 Het blaakt! - Wat nieuwe rij van schimmen,
 die naast hem, uit die aardscheur klimmen!
 De vuurgloed straalt hun aanschijn rood!
 't Is Alva! 't Zijn zijn lijfstaffieren!
 Zij juichen door 't geknak der vieren,
 en aâmen hel, verwoesting, dood!

Gerechte God! Wat schrikvertoning! -
 Bestelpt; verplet! Verstikt in 't bloed!
 Vergruisd in de omgestorte woning;
 en brandende in hun haardsteegloed!
 Onredbren! - Hoofd en borst gespleten -!
 Ach! Zwangren 't lichaam opgereten,
 en vruchtjes in de schoot vernield! -
 Juich, Alva, ja! Dit 's harteweelde!
 Zo dit geens Alvaas boezem streelde,
 de ziel waar' met het lijf ontzield.

O jammer! O verenigd kermen,
 vanuit dees puinhoop opgegaan!
 Ja, reikt ten hemel, stervende armen!
 die kreet moet God voor 't voorhoofd slaan. -
 Hij hoort - wat zou de hel vermogen!
 Ach! Nacht en schimmen zijn vervlogen!
 Hij spreekt, Zijn reddende engel daalt!
 Zie, zie hem, o wanhopig Leiden,
 uw koning bij de hand geleiden;
 uw koning, van Zijn glans omstraald!

O Lodewijk, gij kooft - en treuren...?
 Nee dit verbiedt uw edel hart.
 Nee, wat de boezems moog verscheuren,
 ons aller weedom is uw smart.

Ach! Balsem giet gij in de wonden,
 en, even of zij helen konden,
 de dank verdooft hun diepst gevoel.
 Ja, red ons, red met eigen handen!
 Hergeef ons onze waardste panden!
 Dit steengruis zij uw gloriestoel!

Ga, richt op deze ontvolkte velden,
 thans onafmeetbaar voor het oog,
 gij, wieg der vaderlijke helden,
 die Holland eens aan 't oog onttoog!
 Richt hier een zuil van eeuwig marmer
 ten roem aan uw en 's lands Ontfermer,
 ter eer aan 't werktuig in Zijn hand:
 AAN GOD, DE DWANG- EN OPROERVELLER,
 AAN LODEWIJK DE STADHERSTELLER,
 DANKT LEIDEN ZICH EN 'T VADERLAND.

1808

Aan de koning ^{aant.}

Toen het Z.M. behaagde, mij tot lid des Koninklijken Instituuts te benoemen

Wat vergt ge, o vorst, de stroeve balling!
 Wat bleef hem, mat en krank?
 Wat liet hem kracht- en geestvervaling?
 Dan stille hartedank!

Die voedt hij, edelmoedig koning!
 Die ademt in zijn borst,
 voor elke gunst- en gunstbetoning
 verschuldigd aan zijn vorst.

Die stroomt in 't leven door zijne aâren,
zo lang die aders slaan.
Die biedt hij eens, tot God gevaren,
voor u zijn Heiland aan.

Die zal geen spa in 't zand bedelven:
die streeft, op englenvlucht,
door hemeltrans en stargewelven,
met 's boezems jongste zucht.

Die zal de late naneef spellen,
en danken nog voor mij.
Die zullen de eeuwen zich vertellen,
gelijk ik hem belij.

Met eerbied zal u 't nakroost noemen
om die weldadigheên,
en mij in 't leed gelukkig roemen,
dat Lodewijk verscheen!

Augustus eerkroon zal verbleken;
(uw luister schijnt haar dof!)
en koningen die kunsten kweken
zich hullen met uw lof.

Wat nazaat ooit uw troon moog sieren,
hem schenkt zijn bloeiend rijk,
voor titel, standbeeld, of lauwrieren,
de naam van LODEWIJK.

Maar eis me, o vorst, geen duurzaam pogen,
geen noeste vlijt meer af.
Mijn geest, mijn moed, mijn denkvermogen,
zinkt, met mijn voet, in 't graf.

Vergeefs is 't, d' uitgeputte grijzen,
tot plettrens toe bezwaard,
bij hen, ene eerplaats toe te wijzen,
op wie heel Holland staart.

Ik lettren, kunst, geleerdheid staven -?
Mijn koning, verg het niet!
Mijn stem is 't nachtgekras der raven;
geen filomelenlied.

Mijn brein, van al zijn schat geplonderd,
ziet om naar 't blijd weleer;
beschouwt zich siddrend en verwonderd,
en zijgt wanhopend neer.

Wat rest me in 't uitgevonkeld leven?
Eén flauwe glinster nog!
Wat waant men dat hij vlam zou geven!
Zijn schemer is bedrog.

Waar zijt ge, o vrucht van zo veel zorgen!
Te kostbaar voor zo kort!
Ach! 't bloemtje knopte met de morgen.
De middag kwam, 't verdort.

Nee, geef mij, van uw schuts belommerd,
slechts schuilplaats in mijn rouw;
en sterve ik, naamloos, onbekommerd,
u dankbaar en getrouw!

1808

Aan een dichter

die mij wel eens verzen, en ook wel eens een haas zond

'k Las uw verzen met vermaak;
 'k at uw haas met grote smaak;
 maar ik moet u iets vertellen:
 't is zo eigen aan de liên,
 't geen zij minst en zeldzaamst zien
 op de hoogste prijs te stellen.
 Daarom, tot uw dichters eer,
 toon wat minder van uw verzen, zend mij van uw wild wat meer!

1808

Dood en leven ^{aant.}

Als in 't stille kraamsalet
 't kinderlijke schommelbed,
 door de moederlijke hand
 voor haar teder huwlijkspand
 (dat haar met een zoete smart
 spartelde onder 't smachtend hart)
 met satijn en dons getooid
 en met lovers overstrooid; -
 als dat wiegje, stil en zacht,
 't schreiend kindje tegenlacht,
 daar het zich met stoute sprong
 uit haar ingewanden wrong,
 om het oogje voor de dag,
 't mondje voor het eerst beklag,
 en het nog gevoelloos hart
 op te doen voor 's levens smart: -

zo, zo lacht mij, lijdensmoe,
 't mulle bed der grafsteê toe,
 en belooft de sluimerlust
 in mijn matte leden, rust.
 o hoe hijg ik, stille dood,
 naar de koelte van uw schoot;
 waar mijn flauw en star gezicht
 niet ontrust wordt door het licht,
 mijn gehoor zich niet gevoel'
 van het ruisend aards gewoel,
 en het hart niet langer klepp'
 van de adem die het schepp'
 Niet meer sidder' of begeer'
 hoe de wereld wend' of keer!
 O verlos mij, vreedzaam graf,
 van des levens bedelstaf!

Leven, ach! Wat zijt gij toch?
 Zielbedroefing, zinbedrog!
 Dronkenschap, die schemeroogt,
 niets vermag, en alles poogt;
 doel noch middel onderscheidt;
 lust belooft, maar weedom spreidt,
 tot haar tuimelvreugd verdwijn'
 met de dampen van de wijn!

Zij die dronkenschap een goed!
 Smaak haar zwijmelteug hem zoet,
 die zich, God en waarheid vreemd,
 tot niets beters voelt bestemd,
 noch zijn hoger noodlot leest
 in de krachten van zijn geest!
 Mij, mij is dit aanzijn straf,
 en ik reikhals naar het graf.

Nee, vergeef mij, grote God!
Leven is mij geen genot.
Leven is een zwaarder last,
dan mijn zwakke schouders past,
't Heeft mijn kindsheid onderdrukt,
hield mijn jeugd terneer gebukt,
boog mijn rug en knieën krom
in mijn rijper ouderdom,
en het viel mij, jaar aan jaar,
meer verplettend hard en zwaar.
Thans bezwijk en zijg ik neer.
Hemel, ja ik kan niet meer!
Breek, o breek dit leven af,
geef mij rust in 't stille graf!

Daar, daar wacht ik ongestoord,
door geen dwaasheên meer bekoord,
door geen driften meer geveid,
door geen dromen meer misleid,
dat een ander morgenrood
voor mij opga uit de dood.
Dat een nieuw hersteld heelal
(dat geen blijk draagt van verval)
aan mijn ogen zich vertoon'
in zijn onbeneveld schoon;
waarheid zich erkennen laat,
en haar sluier openslaat,
in geen ogenschijn zich maalt,
maar geheel de ziel doorstraalt;
en de plaats mij werd bereid
voor een hoger werkzaamheid;
waar het kiemend korengraan
in Gods aanschijn op moog gaan,

en het afgeschudde kaf
achterblijv' in 't zwijgend graf!

Doch, mijn boezem, lijd o lijd!
Wens geen wieken aan de tijd.
Laat hij kruipen, moet het zijn:
vroeg of laat is enkel schijn.
Ja, Hij leeft, die voor ons waakt,
die geheel ons noodlot maakt.
Eis van 's werelds oceaen
geen steeds effen wandelpaân.
Tel niet ieder druppel nat
die u op de kleders spat,
ieder schokje, ieder bots,
van het woeste golfgeklots!
Reken ieder neveldamp,
ieder windvlaag, voor geen ramp!
't Vaste tij dat nooit verloopt,
zij de grond waarop gij hoopt,
dat brengt zeker, hoe het ga,
('t zij dan tijdig, 't zij dan spâ!
Hol of effen zij de zee!)
schip en lading aan de ree.

1809

De dood ^{aant.}

Op mijn verjaardag

Waarom dus, met schreiende ogen
op mijn wandelstok gebogen,
d' uchtend wrevel aangezien,
die voor zesmaal negen jaren

't voorhoofd opstak uit de baren
om mij 't eerste licht te biën?

Immers, tel ik van een leven,
uit verdrieten saamgeweven,
ieder uur en ogenblik:
al die jammerlijke dagen,
heel de during van mijn plagen,
telt hij net zo wel als ik.

Ieder kring der hemeltekenen
waar wij alles naar berekenen,
schrijft hij met een krijtje aan;
(krijtje -? Laat het koolpen heten!)
en, de maat eens vol gemeten,
is de rekening voldaan.

Wel dan! weer een jaar gewonnen
bij de drie en vijftig zonnen
die mij draaiden over 't hoofd.
Weer wat afslags op die uren,
die de lange dag moet duren,
eer de nacht mij rust belooft.

Ja, hij wenkt mij uit dat hoekje
met zijn zwart memorieboekje,
van die dwarse schrappen vol?
'Leef maar' (zegt hij), en geduldig:
'slechts nog weinig blijft gij schuldig.
Ik hou 's levens Contrarol.'

In dat uitzicht moed gegrepen!
Na zo groot een reeks van strepen
raak ik haast aan 't vol getal.

'k Mag toch wel als zeker stellen,
dat de DOOD zich niet vertellen,
en mij niet vergeten zal.

1810

Afscheid aant.

Waar Meanders zilvren water door zijn kronkelbochten schiet,
groet de zwaan haar stervensstonde met een zacht en kwelend lied.
Dan, dan suizen lucht noch stromen; alles luistert, alles zwijgt,
(zelfs het lied der filomelen,) waar die toon ten hemel stijgt.
Maar wat zingt gij, vege zangzwaan, in uw kabblend stroomgebied?
Ach, gij dankt de zuivre plassen, waar zijn volle kruik van vliet!
Ach, gij dankt de groene boorden, in wier dons gij rusten mocht,
en de loverrijke bossen, waar gij 's middags schaduw zocht!
Wis, gij zingt de frisse stromen 't teêr, 't aandoenlijk afscheid toe;
en gij doet, geliefde zanger, wat ik op uw voorbeeld doe!
Moog, als u het westenwindje op uw blauwe waterbaan,
mij een zachte dood verrassen, in mijn jongste cytherslaan!
Roemen u de stroomnajaden van uw spiegelheldre plas!
Slechts één traan in Hollandse ogen zegg' van mij: DE DICHTER WAS!

Maar gij, broeders,
gij, behoeders
van de vaderlandse roem!
Mijn verscheien
eist u schreien,
lijkmuziek, noch offerbloem.

Uit die rustplaats,
uit die lustplaats,
waar mijn ziel de dood ontvliedt,
ziet zij teder
op u neder,
bij het stemmen van uw lied:

leent zij de oren
aan uw koren,
als gij liefde zingt en echt;
als uw tonen
deugden kronen,
waarheid staven, godsdienst, recht:

als ze in 't lijden
't wee bestrijden
en verduren doen aan 't hart;
moed ontsteken,
helden kweken,
Die niet zwichten voor hun smart.

Ach, de dagen
onzer plagen,
lieve broeders, gaan voorbij.
Uit dit duister
rijst de luister
van een nieuwe heerschappij.

'k Zie de kimmen
reeds ontglimmen
van een nieuw, een Godlijk licht!
Op de randen
dezer stranden
Straalt zijn glans mij in 't gezicht.

Op de randen
van de stranden
van die onafzienbre vloed,
die dit leven
houdt omgeven,
en reeds omzwalpt om mijn' voet.

'k Heb het vallen
van uw wallen,
Hollands Ilium, voorspeld;
'k zag het blaken
van uw daken,
en uw Hektors neergeveld:

de ingewanden
voelde ik branden
en verteeren van die vlam:
'k riep, ik weende;
ja, 'k versteende;
maar de dag des jammers kwam.

Doch verduren
wij deze uren!
O! De toekomst brengt ons troost.
Trojes vallen
schiep de wallen
van oud Romes heldenkroost.

Wat verschijne,
wat verdwijne,
't hangt niet aan een los geval.
In 't voorleden
ligt het heden;
in het nu, wat worden zal.

Opgaan, blinken,
en verzinken,
is het lot van ieder dag:
en wij allen
moeten vallen,
wie zijn licht bestralen mag.

Of de kronen
luister tonen,
volken, staten, bloeiend staan,
langer stonde
duurt hun ronde,
maar hun avond spoedt toch aan.

Doch de dampen
dezer rampen,
doch de nevels dezer nacht,
zullen breken
bij 't ontsteken
van den dag waarop zij wacht.

Mocht mijn lippen
dat ontglippen
wat mijn brekend oog hier ziet!
Mocht ik 't zingen,
en mij dringen
door dit wemelend verschiet!

Ja, zij zullen
zich vervullen,
deze tijden van geluk!
Dees ellenden
gaan volenden;
en, verpletterd wordt het juk.

Holland leeft weer,
Holland streeft weer,
met zijn afgelegde vlag,
door de boorden
van het noorden
naar de ongeboren dag.

Holland groeit weer!
Holland bloeit weer!
Hollands naam is weer hersteld!
Holland, uit zijn stof verzezen,
zal opnieuw ons Holland wezen;
stervend heb ik 't u gemeld!

Stervend zong ik,
stervend wrong ik
deze heilvoorspelling uit!
't Sterflot wenkt mij;
gij, herdenkt mij
als u 't juichensuur ontspruit!

1811 (fragment)

Aan een vriend ^{aant.}***Bij de bevalling zijner egade***

Hou op, mijn goede vriend, hou op!
 Halt ein! Cessez! Piano! Stop!
 Of 'k heb de brui van 't verzenmaken.
 Dat houdt geen arme dichter bij,
 al hield gij hem het rijmwoord vrij:
 daar is een maat in alle zaken.

Pas zong ik u een stoute knaap
 met d' eerste wiegzang in de slaap,
 of, eer men 't jaartal rond kan tellen,
 daar komt opnieuw een kleine meid,
 die ook al om een versje schreit,
 en 'k moet haar ook tevreden stellen.

Dat schikt niet, vriendlief, dat gij 't weet!
 Ik schei er uit als kraampoëet,
 of 't dient wat minder druk te lopen.
 Geloof niet dat ik met zo'n hort
 de verzen uit mijn koker stort,
 als gij uw borstrok los kunt knopen.

Voor u is 't wel. Gij neemt uw pret,
 en legt uw hoofd weer neer in 't bed,
 en denkt om kraam noch kraamdichtmaken:
 maar 't vrouwtje zucht dan maanden rond,
 en trekt zo menig zure mond;
 en ik, ik moet een nacht aan't waken.

Een nacht? Ja mogelijk tien of meer;
 en zit, en denk de kop mij zeer,
 met woorden aan elkaar te lijmen,

op dat, na honderd jaar misschien,
uw achterkleinzoonskind moog zien
hoe meesterlijk onze eeuw kon rijmen.

Vooraf niet, vriend; dat gaat niet aan:
met driemaal kan een mens volstaan,
en 'k heb mij driemaal hees gekreten. -
Doch zijt gij 't knoeiwerk nog niet moe,
zie daar dan nog een heilwens toe,
om u de maat recht vol te meten!

Geluk! Geluk, met dit uw kind,
en die gij verders overwint,
tot aan het twintigste ingesloten!
En zijt ge dan nog niet voldaan,
zo spreek de ouden paai weer aan,
tenzij hem de ogen zijn besloten.

Doch wilt gij eene raad daarbij,
zo neem uw voorbeeld thans aan mij,
die voor heb, mij tot rust te geven:
en leef (voor 't oovrig) wel getroost,
gelukkig in uw bloeiend kroost,
met haar die 't zoet is van uw leven.

1812

Ter verjaardag van mijn ega ^{aant.}

Geliefde weêrhelft, is het waar,
heeft weer opnieuw een rampvol jaar
zijn pijnigende kring voltogen;
en leef ik nog bij al die smart,

om met een afgefolterd hart
nog eens de tranen af te drogen?

Te drogen? - Hemel, dat ik 't mocht!
Maar nee, dat bigglend hartevocht
dat immer drupt langs onze wangen,
wist dees mijn dorre hand niet af:
die tranen moeten tot aan 't graf
aan uw, aan mijne kaken hangen.

Dat jaar dat thans zijn rondte sloot:
wat gaf het ons bij 't schrale brood,
dan tranen om het door te weken?
Wat andre dronk of lafenis
bereidde 't onze lege dis,
dan waar onze ogen steeds van leken?

Wat rust meer bleef ons van 't geweest?
De bange dagen kruipen heen
en wisselen met schrikbre nachten;
de morgen breekt met ijzing aan,
om, waar wij de ogen om ons slaan
ons kroost in 't wee te zien versmachten.

Daar ligt, daar ligt dat kind van hoop,
in d' opgang van zo schoon een loop
door 't bleek gebrek terneer geslagen,
(de geest verstikt, verdrukt, verplet)
op 't natbekreten halmenbed
om deksel en om brood te klagen.

Het jongste, nog geen leed bewust,
omhelst en liefkoost, vleit en kust,
en doet ons 't nijpend lot vergeten.

Helaas! Het hangt ons aan de kniën
om 't lieve mondtjen aan te biën,
maar ook! Dat kusjen vraagt ons eten!

Vergeefs onttrekt gij, lieve gâ!
Uzelfde nooddruft vroeg en spâ,
voor mij, voor onze huwlijkspannen.
Ach, hoe gij 't spaart, ons mondvul brood
volstrekt niet voor de hongersnood
van de uitgemergelde ingewanden.

Mijn dierbre! 't Was dan voor dit lot
(en dit, dit was de wil van God!)
dat ik u herwaarts heen geleidde?
Dat in een bloeiend vaderland
de milde koninklijke hand
Ons rust en overvloed bereidde?

Hier moest ge welvaart, vrede, rust,
met alles wat in 't leven lust,
hier, tot de strengste nooddruft, derven?
Hier met mij (Hemel! Keer dit woord,
Gij die mij 't brullend uiten hoort!)
van honger en behoefte sterven?

En ik, ik duld het? Ik aanschouw
het lijden van de teërste vrouw?
't Verhongren van mijn laatste telgen?
Ik zie het, vader en gemaal,
en draag een boezem om van staal,
die leven kan en dit verzwelgen?

Ik, uitgeput en krachteloos
(gerechte Godheid! Ja, ik bloos,

en de ijzing siddert in mijne aderen.)
Heb hart, noch hoofd, noch handen meer!
Ik zwijg, en zit ondadig neer,
terwijl ik 't doodlijkst uur zie naderen!

O dierbre, dat gij met mijn bloed
voor 't gruwzaam jammer wierd behoed,
hoe blij, hoe willig zou het vlieten!
O ware, aan roeispaan, spade, of ploeg,
mijn wil bij 't bloedig zweet genoeg,
hoe zoet waar 't mij het uit te gieten!

Ja, dat het ruime wereldrond
als balling voor mij open stond,
mijn vlijt, mijn arbeid mocht u spijzen.
Maar nee, uit deez' afgrijsbre hel
verbiedt het ijslijk doembevel
naar vrijer hemel op te rijzen.

Ja, stroomt vrij, tranen, stroomt en vliet!
En gij, mijn lief, weerhoudt u niet:
wat zoudt gij 't geen gij lijdt verbergen?
Of zou de feestdag die ons licht,
het veinzen voor Gods aangezicht,
en mommerij voor waarheid vergen?

Daar is geen uitzicht, nee, o nee;
geen redding, dan bij Hem-alleen,
die bergen met een wenk kan slechten;
die tronen neerstort en herstelt,
en wie de band der dood beknelt
vanuit de grafmulm op kan rechten.

Ja, dierbre weêrhelft, schreien wij!
Dit schreien voegt een hooggetij,
van al wat vreugd is afgescheiden.
Maar mengen bij dit noodgeween,
ons beider zielen zich ineen,
nog dankend dat wij samen schreien!

Ja, schreien wij voor feestgeluid,
het vol gemoed verenigd uit,
en hore 't God en stervelingen!
Ja, schreien wij, is 't 's Hemels wil,
in 't ingewand de honger stil;
in 't hart, de onlijdbre folteringen!

Ja schreien wij, geliefde, ja!
Ook deze tranen slaat Hij gâ
Die al wat is een perk bepaalde.
De tranen waar ons oog in zwemt,
heeft Hij hun aantal ook bestemd;
zelfs eer een stervling ademhaalde.

Gewis, uw tranen zijn Hem waard,
wanneer Hij nederziet op de aard:
gewis, dit lijden is ons zegen.
Uw zuivre borst draagt zonder schuld,
en vrij van morrend ongeduld,
en ademt Gods belofte tegen.

Ja, dierbaarste! Elke nieuwe smart
ontwikkelt in uw englenhart
een nieuwe deugd, uit God geboren.
Ach! Immer bad mijn hart u aan;
maar nooit een dag is opgegaan,
of 'k kende u eedler dan te voren!

Gods engelen zien van om Zijn troon
 met eerbied neder op dat schoon
 dat ze in uw reine boezem lezen,
 en eeuwen zult gij nog hier na,
 als moeder en als teedre gâ
 het aardrijk tot bewondring wezen.

Volhard dan, dierbare, o volhard!
 En buig niet neder van de smart,
 maar hef het moedig hoofd naar boven!
 God heerst, en - niemand heerst dan Hij!
 O dat ons dit voor ogen zij,
 en schreiend kan ons hart Hem loven.

Ja, love 't Hem, die uit de nacht
 het eerste licht tevoorschijn bracht,
 die elk zijn deel heeft voorbescheiden;
 en laten we, in Zijn wil tevreên,
 in 't holst van zoveel aakligheên
 het reddend ogenblik verbeiden!

1813

Wilhelmus van Nassauwen ^{aant.}

Wilhelmus van Nassouwen,
 is nog ons vreugdelied!
 De God van ons betrouwen
 verlaat ons Holland niet.
 Het bloed van onze vaders
 is niet in ons verfranst:
 het huppelt door onze aderen
 waar 't blijd Oranje glanst.

Met dit verwinningsteken
op hoed en borst geplant,
gaan wij de schande wreken
van 't dierbaar vaderland.
Wij gaan met Nassouw strijden.
Hij leev', Oranjes held!
Die Holland zal bevrijden
van 't Franse moordgeweld!

Komt, broeders, landsliên, vrienden,
slaat heden hand in hand!
Thans zijn wij eensgezinden,
voor prins en vaderland.
De tweedracht is verbannen;
ons vaderland is vrij:
de gesel der tyrannen,
Oranje staat ons bij.

Door Willem van Oranje
is Hollands Staat gevest.
Hij brak het juk van Spanje
geducht door Oost en West!
En Holland en Brittanje
zijn door één arm hersteld:
't Was Willem van Oranje,
die Frankrijk heeft geveld.

Wilhelmus van Nassouwen
blijft nog ons vreugdelied!
De God van ons betrouwen
verlaat ons Holland niet.
Trompetten van 't kampanje,
verbreidt het wijd en zijd:

't is Willem van Oranje,
die weer voor Holland strijdt.

Waai uit van onze stengen,
gewenste Prinsenvlag,
en gaat die blijmaar brengen
aan d' ongeboren dag!
En, donders van kartouwen,
bromt uit door lucht en zee:
Wilhelmus van Nassouwen
brengt Hollands redding mee!

1813

De bloedhond ^{aant.}

De bloedhond, eens in band geklonken,
ontbloot de felle tanden weer,
en stuift, van nieuwe woede dronken,
door 't hem ten perk gestelde meer.
Ontembaar door gevoelde slagen
waarmee hij 't nest zich uit liet jagen;
en moe, in brandend ongeduld
aan 't toegeworpen been te knagen,
verstout hij zich een sprong te wagen,
die half Euroop met schrik vervult.

Thans gaat het op een nieuw aan 't kelen;
beeft herders! Wacht u, lamm'renkooi!
Hij vindt er die ze met hem delen,
indien hij slachting vindt en prooi.
't Is lang, dat hij naar 't bloed versmachtte
dat steeds zijn kaken heeft bespoeld,

naar moedwil en verscheuring trachtte
die 't helgloedaâmend hart verkoelt,
en 't hemelzalig uur verwachtte,
dat de aarde weer zijn schrik gevoelt.

Wat zult ge thans, bedeesde lammeren,
daar 't monster naakt, en om zich bijt? -
U nederstrekken, blaten, jammeren,
totdat het u aan flarden rijt? -
Of zult gij thans, geslacht en zeden
verloochnend, met gescheurde leden,
nog druipend van zijn vroeger wond,
hem naadren in geveinsde beden,
om aan der moordren spits te treden,
die roof en schennis hem verbond?

Onnoozlen! waant gij hem te blinden?
Hij kent uw smaaklijk bloed, en wol;
geen klauw of tanden tot verslinden;
geen wolvenhart, van vraatzucht dol.
Geen brave kan met woeste beulen,
wie 't bloed van muil en nagels vloeit,
geen eedle ziel met snoodaarts heulen,
wier hart natuur heeft toegeschroeid;
en de afkeer blijft niet werkloos smeulen,
die wederzijdse boezems gloeit.

Welaan dan, onder 't lot gebogen! -
Ligt neer, en offert u de moord.
Bij 't laatste bloed, u uitgezogen,
zij 's monsters wellust niet gestoord!
Doch nee, schept moed! Getrouwe knapen
staan pal, en vliegen reeds te wapen,
en wachten 't grijnzend ondier af!

Het nader' met zijn roofgezellen;
zij staan gereed hem neer te vellen,
en af te keren op hun staf.

Gevloekte bloedhond, durf slechts naderen!
Ook ons blaakt woede en razernij.
Geen druppel bloeds doorvloeit hier de aderen,
of 't zweert u dood, Europa vrij.
Ja, durf de schaapskooi overvallen;
de Herder waakt voor heerd en stallen.
Wij scharen ons bij duizendtallen;
en 't zijn geen herdrenstaven meer;
maar jaagrenmoed en jachtroerknallen
ontvangt u op 't geveld geweer.

Haast zien wij 't u door 't harte boren,
op 't juichend aardrijk uitgestrekt;
in 't bloed uit eigen wond versmoren,
met hoon en vloeken overdekt!
De Hemel zelf zal vreugde schreeuwen,
daar 't Péan door de wolken kraakt;
't zal vrede zijn met wolven leeuwen
als gij uw tijgrenadem braakt;
en heilig is aan volgende eeuwen
de dag die om uw doodstuip blaakt.

O rijst, spoedt aan, gij morgenstralen
die 't gruwzaam rif beschijnen moet,
en 't eeuwig bloedbad zal bepalen
dat eindloos zwaddert om zijn voet!
Wel, wel hem! Die der volken plagen,
die 't juk, zo lang met spijt gedragen,
op 't hoofd des booswichts wreken kan;
die Mas-anjello onzer dagen

de kogel door de kop zal jagen,
en vrijen de aard van haar tyran!

1815

Eierkoken ^{aant.}

De luchtstroom ruis' door 't vuur, dat uit zijn as geschoten,
in vlammen om zich grijp' en Meroos God doorgloei';
zijn hitte dring' door 't vocht, in 't hol metaal besloten,
en bruisse in golven op met bonzend stormgeloei.
Daar wiegele in de plas het scheppings-al van 't kuiken,
dat in zijn zilvren lucht een gouden aardbol sluit;
en 't beuk' de krijtaardschors dier breekbre wereldkruiken,
en dove 's levens aâm in 't bobblend windvlies uit.
Zo word' de ommuurde zee ten bergklomp door 't verschroeien,
waar 't half gesmolten goud verbalsemd door blijft vloeien!

1818

Aan een ivoren kam ^{aant.}

Beploeg de zee van glinsterende golven,
getande kiel van hagelwit ivoor!
Streeffier en blij haar zachte hobbling door,
nu rijzend, dan in 't deinend goud bedolven,
waaruit de min met dartelende hand
de peesjes vlecht, waar hij zijn boog mee spant.

Ontzie nochtans in ongeregeld dolen
terwijl gij stout dat zwalpend veld doordraaft,

de erge knaap, daar hij voor 't oog verscholen
 zich met de geur der zoete vlechten laaft;
 en wek hem niet met roekeloos bestoken
 de sluimer uit, waarin hij ligt gedoken.

Ga, strijk en strook de blonde golven glad,
 de stralen vlak van 't schitt'rend wandelpad;
 ontwind de bocht der slingerende lokken
 tot éne glans van effen zonneschijn,
 eer 's levens licht de middag heeft betrokken,
 en 't zonnegoud allengs in zilverbleek verdwijn.

1818

In de vriendenrol van dr. Blume ^{aant.}

In mijn (toen hoogstgevaarlijke) ziekte

Vlieg op de vlerk des winds, door stroom en golfgewemel,
 't verlokend Oost in d' arm, u lachende in 't gemoet,
 en wis er d' indruk uit van onze westerhemel,
 maar blijve u 't denkbeeld bij van deez' mijn afscheidsgroet.
 Zie u 't geleerde hoofd met palm en lotus tooien,
 en wat de roef bevat van Indus schatrijk strand!
 Temidden uit de kring van die mij 't doodkleed plooiën,
 bied ik u 't warm VAARWEL met reeds verkoude hand.

1818

Een zogenaamd poeet ^{aant.}

Ik woon op Parnas,
 maar wat in de laagte,

en slobber met graagte
 de paardenvoetplas,
 al is hij beneden
 wat troebel getreden.
 Ik mijmer en schrijf,
 zie daar mijn bedrijf
 bij dagen en nachten.
 Ik futsel en lijm,
 en slaag ik in 't rijm,
 zo worden 't gedachten.
 Een streepje of twee
 verenigd daarmee,
 zo heet het gevoelen:
 en is het gemeen
 in 't lapwerk tevreên,
 ik heb mijn bedoelen.

1818

De onnozele boer ^{aant.}

Ei lieve! Zeg eens, bestevaar,
 wat heeft dat mooie steewijf daar?
 Een schilderijtje aan een lintje,
 dat op haar prammen hangt, dat 's raar!
 't Is vast een uithangbord, nietwaar? -
 'Al zachtjes wat, voorzichtig, vrindje;
 het is 't portretje van haar man.' -
 Dan wed ik, dat ik 't raden kan,
 maar 't maakt een koddige vertoning.
 't Is als in 't dorp bij zwarte Gijs,
 daar 't bakkes uithangt van de koning,
 want kijk! Die komt nooit in die woning,

maar elk die wil, vindt daar logijs.
Is 't hier niet op dezelfde wijs?

1820

Aan de hedendaagse godsdienst-stoorders ^{aant.}

Wat blaft ge, o vuige hondenstoet!
De vreemdling na, en bijt onnoozlen naar de hielen,
op 't u mishaaaglijk kleed verwoed,
en likt de vuile hand van snode plunderfielen?
Komt, wendt de boze muil op mij
die 't scheurziek wolfsgebit uw kaken uit zal breken,
en laat een brave wandlaar vrij,
die 't rustig pad betreedt, van 't spoor niet afgeweken.
Lafharte gluipers bij de nacht,
om d' u gesloten stal, de schaapstal, in te dringen;
maar moedig, om bij de overmacht
't ontzette herdervolk naar strot en keel te springen!
Gij, bastaardbroed, van wolventeelt,
Hyena's listigheid, en tijgerlijke woede,
die kudde en kooi als buit verdeelt,
en thans, noch wachtknaap ducht, noch herderlijke roede;
wacht, wacht u! De Opperwachter leeft,
en slaapt niet zorgloos in, als Schaap- en Volkenherder.
Zijn arm, waar leeuw en wolf voor beeft,
wenkt uit de wolk en roept: 'Vermeete hoop, niet verder!'
Gaat, vult de wouden met gehuil;
ontrust de stille nacht met uw vervaarlijk blaffen;
rukt (wilt gij 't) lijken uit de kuil;
Zijn lang getergd geduld zal eens de moedwil straffen.
En wij, wie 't bloed in de aders zwelt,
wij durven heel uw tal, ook wapenloos, verwachten;

wij proefden 't, hoe de hondsbeet knelt,
 en hoe die wonde bloedt, maar leerden 't ook verachten.
 Of, kunt gij 't, bijt mijn gorgel af,
 en rijt mijn boezem op, verscheurt mij de ingewanden!
 Te wijken waar dit hart te laf,
 dat waarheid, God, noch recht, voor 't leven zal verpanden.
 Verwoest weer d' akker die mij voedt:
 'k mag hongren; 'k heb een God, een Heiland aan mijn zijden
 en 't scheemren daagt van d' ochtendgloed,
 die van 't gewetensjuk der spottren zal bevrijden.

1820

Ronedans (in futuro) om een doodkist ^{aant.}

Nu is Bilderdijk
 een lijk;
 nu, zijn mond gesloten;
 nu, zijn pen en vingers stil;
 nu heeft Marsyas zijn wil,
 trouwe bentgenoten!
 Met de dood van Bilderdijk
 is de zetel van ons rijk
 niet meer om te stoten!

Nu met nieuwe kracht
 en macht
 aan het taalverbasteren!
 Maat en toon en kloek verstand
 weggebannen uit het land!
 Juicht nu, Poëtasteren:
 't echte Hollands moet terzij,

schittert nu met mofferij,
 nieuwe stijls scholasteren!

Spreidt nu 't *nachtlijk schoon*
 tentoon,
 schijnt als heldre starren!
 Zet u op Parnassus top;
 dis daar *hemelstokvisch* op;
 rolt in zegekarren!
 't Moffen *stokpaard* holl' nu door!
 Niemand meer in 't rechte spoor
 zal de weg versparren.

Nu een hoog gerecht
 belegd!
 Nu de bank gespannen!
 Al zijn schriften, hoe genoemd,
 Tot het mutsaartvuur gedoemd,
 en zijn naam verbannen!
 Thans gewenteld in het slijk,
 en in spijt van Bilderdijk
 zijn wij grote mannen.

Nu eens op zijn kist
 gepist,
 wie zal 't ons beletten?
 Nu zijn mond gesloten ligt,
 knielt voor onze wetten;
 en de duivel haal hem weg,
 die geen ja en amen zegg',
 waar we ze uittrompetten! -

't Land was voor een tijd
 hem kwijt,

welk een tijd van weelde!
Vrolijk gaven wij de wet;
maar in 't midden van die pret,
eer men 't zich verbeeldde,
komt die rechte brekespel
't spellersbaasjen op zijn vel,
die zo 't prinsje speelde.

Maar nu zegt hij hach
noch wach!
Ja, wij triomferen!
Dulden moet nu Bilderdijk
dat wij dansen op zijn lijk
als gelubde beren:
al de kikkers in de sloot,
zingen vrolijk: '*Louw is dood,*
nimmer moet hij keeren!'

Kwik-kwak-kwak en rik-
kik-kik!
Nu is 't vrij krioelen!
Spring nu vrolijk, plomp en plas
riddervolkje van 't moeras,
om uw lust te koelen!
Nu is 't kermis wijd en zijd;
Bilderdijk is 't hachje kwijt,
vast staan onze stoelen.

1820

De dichter ^{aant.}***Aan mr. Izaäk da Costa***

Niet anders dan het bruisend bloed
 en de ingeschapen boezemgloed
 de bliksemdrig van 't hoofd der Goden
 (die boven 't weemlend pluimgediert'
 het hoger luchtazuur doorzwiert),
 aan 't ouderlijke nest ontvloten,
 door de onbeproofde hemelbaan
 de taaie wieken uit doet slaan
 om 't hart op verse prooi te noden:

Die, daar hij in 't verheven zwerk
 de nog geen vlucht gewende vlerk
 aan storm en wervelwind durft wagen,
 nog zelf onzeker van zijn kracht,
 op 't roeien van zijn forse schacht
 door lucht en etherstroom gedragen,
 zich op de dauw des hemels wiegt,
 de zon in 't brandend aanschijn vliegt,
 en neerschouwt op de dondervlagen!

Die, daar hij uit de wolken schiet,
 in alles aas en jachtroof ziet,
 waar stroom, of gras, of nevels ruisen:
 hetzij hij 't weidend lam in 't veld
 met d' uitgestrekte klauw beknelt,
 en blatend door de lucht leert kruisen;
 of 't kermend zeekalf uit zijn kolk
 in 't midden van de hemelwolk
 zijn watergolpen uit doet bruisen:

Hetzij hij 't ijdel nevelruim
doorstuift met gier- of reigerpluim
met druipend bloed en goor gemengeld;
of, hongrend naar een stouter roof,
het sijflend broed der steenrotskloof
(met goud en hyacinth besprengeld)
in 't wriemlend drakennest bestoekt,
daar 't zwadder van zijn veder rookt,
om bek en kromme nagels strengelt!

Niet anders stijgt voor 't oog der aard
de fiere dichter hemelwaart,
bij 't eens ontvonklend boezemgloeien;
terwijl hij 't onverdraaid gezicht
op 't stromend vuur der waarheid richt,
waar *schoon* en *deugd*, in samenvloeien, -
op sterren wandelt met de voet,
en schroomloos, aan geen zonnegloed
zijn stoute slagpen vreest te schroeien.

Daar zweeft hij dan door 't heiligdom
der smetteloze geesten om,
in zielsvergoding opgetogen:
daar ziet hij uit zijn hoger sfeer
op 't lagerdrijvende aardrijk neer,
met door geen mist bezwijmelde ogen.
Daar zwelt hij van ene andre zucht
in engelreine hemellucht
met engelen-adem ingezogen.

Dan giet, dan stort zijn gouden luit
verheven godentonen uit,
door 't aardrijk nauwlijks op te vangen;
waarbij 't zichzelf verliezend hart

versmeltende in volzoete smart
zich tot één vloeibre stroom voelt prangen.
Eén opwaart steigrende offerstroom,
die wolkend om de gordelzoom
van 't ongenaakbre licht blijft hangen!

Mijn kweekling, op die arendsvlerk
doorkliefde gij 't verwonderd zwerk
en laafde de aard met eigen galmen.
Vaar voort! Geen dampkring boeie u thans,
doorstreef de blauw-saffieren trans,
en ding naar meer dan aardse palmen!
Mijn ziel, die me op de lippen zweeft,
zal wen dit leven mij begeeft,
uw schedel als een damp omwalmen.

Omwalmen? - Ja; en dat zij 't mocht,
zij zweefde u met de ademtocht
door borst en kloppende aderbuisen;
en, vloog ze u eens in 't kunstperk voor,
thans leidde ze u langs 't heemlenspoor
waar de ongeschapen vlammen suizen,
en blies vanuit die liefdegloed
een vonk in 't u doorgolvend bloed,
om 't levend WOORD ter eer te bruisen.

Gewis, hoe 't om ons henen stormt,
gij zijt tot eedler lot gevormd,
voor groter dan deze eeuw geboren.
Uw ziel verfoeit bekrompen waan:
uw oog staart waarheid moedig aan,
en voelt haar in uw boezem gloren.
Gij, spruit van Jacob, Juda's zaad,

ik lees in 't hart dat in u slaat;
gij zult - gij zult zijne inspraak horen.

DA COSTA, ja, een woedende eeuw
Vervull' heel de aard met hels geschreeuw,
wij zien 't verlossend tijdstip naderen.
Hij komt, de Vorst die Isrel wacht,
Hij, eens voor onze schuld geslacht,
de hoop en lofzang onzer vaders!
Hij komt, omstuwd met wraakgeschal,
de afval dempen van 't heelal,
de zijnen tot Zijn Rijk vergaderen.

Mijn kweekling! Wees me een levend beeld!
Wees door mijn vaderzucht herteeld,
wat ik... waar ik naar trachtte en streefde.
Wees dichter, maar uzelf alleen!
Veracht de wierook van 't gemeen,
en wie zich d' ijdlle hoop verkleefde!
Wees vrij, in daad, gevoel, en toon!
Wees braaf, en... christen! En mijn zoon,
zo was 't niet vruchtloos dat ik leefde.

1820

Op een partij huilende lijkzangers onzes tijds ^{aant.}

Rekels, laat de dode slapen!
Waarom toch zijn vredige as
met uw nagels los te schrapen
in dat valse luitgekras?
Of, wat meent gij, zo zijne oren
in de donkre kelderkuil

dat vervloekt geraaskal horen
van uw jankend hondsgehuil,
dat hij niet, van spijt aan 't branden,
om zal keren in de kist?

Ja, niet knarsen met de tanden
of zijn grafsteen werd bepist?
Wat vermoeide kan dat velen
als hij 't hoofd te rusten leit,
dat een hel van schorre kelen
hem de kop aan flarden schreit?

'k Las wel eens van 't klokkenluiden,
dat het doden nog verkwikt;
maar wie zal mij dit beduiden
als een slootvors rikkikkikt?

En nog had ik aan mijn oren
heel een kikkerregiment
liever dan die deun te horen
die gij ons voor dichtkunst vent.
Mag men dan de geest niet geven
zonder dat gij verzen lijmt?

Dan is 't raadzaamst, maar te leven
tot gij eerst hebt uitgerijmd,
'k Moet bekennen, lieve vrinden,
't zijn thands dagen van geweld:
om een oogwenk rust te vinden
is het jammerlijk gesteld.

Hier, hier roept men u te wapen;
daar, om kiezers voor het land:
ongestoord mag niemand slapen,
zelfs niet eens bij *remplaçant*.

Ja, wie stilte mag verlangen,
vindt haar ook niet meer in 't graf,
zoals 't dreunt van lijkgezangen;
zien wij des die stormbui af!

Ja, om veilig heen te trekken
 (nemen wij dit vast besluit!)
 moeten al die rijmlaargekken
 ons naar 't knekelhuis vooruit.

Maar een stroom van lofreënsprekers,
 prozaïsten, zonder tal,
 zijn dat minder hersenbrekers
 als men eenmaal rusten zal?
 Ook die snaken doen zich horen!
 Telkens weer een nieuw begin!
 Zeker, 't best waar, nooit geboren;
 doch - hier slaapt men wel bij in.

1821

Napoleon ^{aant.}

Hier ligt hij, die, tyran en Jakobijn geboren,
 door 't weiflend krijgsgeluk met gunst op gunst gestreeld,
 en tussen 't bijgeloof en 't ongelooft verdeeld,
 zich aanzag als door 't lot tot aardmonarch verkoren;
 die alles beven deed voor d'opslag van zijn oog,
 en altijd meer omgreep, en altijd meer begeerde,
 tot de Almacht, moe getergd, hem tot het stof verneêrde,
 en de afgrond, wie hij diende, in zijn belofte loog.
 Ach, wist de staatzucht ooit van rusten onder 't klimmen,
 hij waar monarch en held in 't stille graf gedaald,
 en mogelijk had Euroop weer vrije aâm gehaald,
 en uit de schrikbre nacht een lichtstraal zien ontglimmen!

Doch waar één duivel valt, dit zegt de onfeilbre leer,
staan zeven andren op, en woeden tienmaal meer.

1821

Op de dood der schandelijke koningin van Groot-Brittannië ^{aant.}

De schaamtloze, evenzeer in lijf en ziel besmet,
die 't zwangre lichaam bracht op 't vorstlijk bruijgomsbed,
een argloos koninkrijk een bastaard op dorst dringen,
zich, ritsig merriepaard, van ezels liet bespringen,
haar afkomst, naam, en rang, ten onvergeefbren hoon,
en 't kopren voorhoofd nog dorst wringen in de kroon,
terwijl zij 't grauw beroerde om troon en rijk te slopen,
ligt eindlijk in de draf van 't gistend bloed verzopen!
Komt, Hoeks en hels gebroed, strooit bloemen op haar steen:
ziet uw Jacoba hier met Margareet in een!

1821

Het Italiaans ^{aant.}

U minne ik teêr, o taal van lust en weelde,
die 't stug Latijn in dartele ontucht teelde;
die als de kus op malse lippen smelt,
en 't hart doorstroomt met liefdes algeweld.
Uw woorden zijn uit zacht satijn geweven,
in toontjes die op donzen vlerkjes zweven;
uw letters, zoet als Zefirs ademzucht;
en heel uw spraak, één lieve lentelucht.
Maar meer nog u, o vaderlandse tonen,

waar kracht en ziel en hemelgeest in wonen;
 die met de zang van Po en Tiber vliet,
 en godenlust door hart en aders giet,
 maar rijzen kunt, en onder 't boezemstrelen,
 met godenwil op 't menselijk hart bevelen,
 zijn stormen stilt, zijn ijs in vlammen zet,
 en donders voert, en bliksemend verplet.

1822

Het Spaans en 't Frans ^{aant.}

En gij, o spruit van 't zelfde groots Latijn,
 waar 't oost in gloort met avondwederschijn,
 en 't fier Romeins met stug Vandaals verenigt,
 van 't noord gehard, door zuiderlucht gelenigd;
 u minne ik meê in d' echten adeltrots
 en stoute moed des oorlogshaften Goths. -
 Maar weg met u, o spraak van basterdklanken,
 waarin hyeen en valse schakals janken;
 verloochnares van afkomst en geslacht,
 gevormd voor spot die met de waarheid lacht;
 wier staamlarij, by eeuwig woordverbreken,
 in 't neusgehuil, zichzelf niet uit durft spreken;
 verfoeilijk Frans, alleen de duivel waard,
 die met uw aangeprijns zich meester maakt van de aard!

1822

Hedendaagse talen ^{aant.}

Weg 't sijflend mondgebies en rochlend keelgegrom,
 weg 't klepprig kaakgekwak of snorkend neusgebrom,
 dat ge uitsist, spuwt, en spritst met hакklend woordverslikken,
 belachlijk slangenbroed of varkensras! Verstom!
 Ons Neerlands slechts bracht de aard heur morgenstond weerom,
 deed hier 't onduits gekrijs van 't waanziek meesterdom
 de goddelijke taal in d' adem niet verstikken.

1822

Doodsgedachten ^{aant.}

Ja, nog leef ik, lieve vrinden;
 maar die morgen wederkomt
 als het middagklokje bromt,
 zal mij die nog levend vinden?
 of - mijn kaarsje uitgedompt?

Ja, ik was en ben nog heden
 onbelemmerd van gezicht;
 de ingewanden doen hun plicht;
 'k ben nog onberoerd van leden;
 maar... wie kent het morgenlicht?

'k Heb reeds van mijn kindse jaren
 op geen heden ooit gebouwd;
 's mensen adem nooit betrouwd,
 maar als schuim van waterbaren,
 als een zeepnat-bel beschouwd.

Nimmer wilde ik voor de morgen
met een voorbaat van bestuur,
nimmer voor het avonduur
van d' onzekren leeftijd zorgen,
of ik 't had in vaste huur.

Elke oogwenk zag ik 't sterven
(reisbegerig) voor mij staan.
Nooit een ochtend glom mij aan,
nooit een nacht kon 't veld ontverven,
of ik dacht naar 't graf te gaan.

Dag aan dag verlengde een leven
ieder tijdstip als gesloopt;
telkens weder aangeknoopt,
telkens als op nieuw gegeven;
altijd even onverhoopt.

Dankbaar mocht ik 't steeds ontvangen;
uit de hand die alles schenkt,
met vernieuwde kracht gedrenkt; -
zonder weezin of verlangen; -
altijd door de dood gewenkt. -

Vijf- en twintigduizend dagen
vlogen over mij voorbij
met de doodbaar aan mijn zij;
in gestage wisselvlagen
van een stormend wereldtij.

En, nu zoudt ge mij verbieden
bij des levens laatste rook
uit te kijken, naar het spook,

dat nooit snelheid kon ontvlieden,
dat nooit schranderheid ontdook!

Nee! Ik wens hem niet te ontlopen,
'k geef hem met een blij gemoed
d' ongeveinsde welkomgroet;
'k zet de deur hem willig open
tegen dat hij komen moet.

Draalt hij nog -; ik ben te vrede,
maar verbeid hem dag en nacht
als een vriend waarop ik wacht;
en, neemt hij dit rompje mede,
gaarne geef ik 't hem voor vracht.

't Is toch nietig van stoffage,
en ik voel, het past mij slecht;
hier is 't scheef, en daar niet recht,
'k gun hem al die reisbagage,
waar ik geen belang aan hecht.

Want, mij veilig overvaren,
ja, dat zal die veerman wel:
daartoe heeft hij streng bevel.
Reeds voor duizenden van jaren
had hij 't briefje van bestel.

25 januari 1824

De drukpers ^{aant.}

Wat zeg ik thans van d' afgod dezer dagen,
de drukpers, bron van onopnoembre plagen? -
De zege van geweten, vrijheid, recht,

is mogelijk door haar invloed eens beslecht;
 doch bozer plaag dan Faroos rijk bezwaarde
 maakt thans door haar een helpoel van deze aarde.
 Zij is een wel die braaf- en wijsheid drenkt,
 maar bobbelt op met al wat waarheid krenkt,
 en werd de mond des vaders van de logen,
 wiens kennisgaaf heel 't mensdom heeft bedrogen.
 Rampzalige eeuw, die door die mond misleid,
 zichzelf de val moedwillig toebereidt!

(Naar Cowper)
 1824

Steendruk

(Aan iemand die mij op die wijze wilde afbeelden)

Een stenen hart, een hoofd gevuld met keien,
 Beelde aap of hond in koude steendruk uit,
 waar gloed noch smaak haar warme glans in spreien,
 en 't zielsgevoel de teedre borst voor sluit!
 Ja, 't voegt ene eeuw, versteend bij 't snood gebroedsel
 dat vatbaarheid voor God en Heiland dooft,
 behoefte vergiften schenkt voor voedsel,
 en 't oudren hart zijn dierste panden rooft;
 maar weg dat tuig, dat kunstverwoestend knoeien,
 van al wie smaak, wie menselijkheid belijdt!
 En zij zijn naam het doel van elks verfoeien,
 die de eedle stift zo duldeloos ontwijdt!

1824

Liberalen ^{aant.}

In bijzondere zin

Zeg eens, wat zijn *liberalen*,
 waar men thans gestaag van hoort?
 'k Hou zo vast aan 't wel bepalen
 van de mening van een woord.
 Eertijds was het: mild in 't geven,
 open zijn van hart en hand,
 niet aan geld of goed verkleven,
 trouw aan God en vaderland.
 Maar het is of alle namen
 thans veranderd zijn van zin:
 wijsheid, godsdienst, deugd, betamen,
 sluiten nu niets goeds meer in.
 'k Hoor nu 't onbeschaamdste razen
 van de domheid, hoogst geroemd;
 en de dwaassten van de dwazen
 lichten van verstand genoemd,
 't Vaderland in vlam te zetten
 is nu vrijheid, naar ik hoor;
 eigenzucht en windtrompetten
 gaan voor hoge wijsheid door.
 Redeloos in 't wild te kwaken
 wordt welsprekendheid geacht;
 rook te snuiven, wind te braken,
 strekt voor overredingskracht.
 Beedlaars-lappen om te hangen
 hier gestolen, daar geroofd,
 doet de gloriënaam ontvangen
 van een vlug en geestvol hoofd.
 God in 't aangezicht te honen
 en te spotten met zijn macht,
 is verstand en oordeel tonen,

en verheven denkerskracht.
 Kortom -! Doch, ik laat dat wezen;
 maar ik wou wel dat ik wist,
 waar ik daaglijks van moet lezen
 en mijn hersens op verkwist. -
Liberalen, hoor ik praten,
 zijn voortreffelijke liën,
 die de dwang van anderen haten
 en recht gaarne zelf gebiën. -
 Kezen dan of Patriotten? -
 Foei, dat klinkt veel te ouderwets;
 om de mensen te bedotten,
 tapt men uit een nieuwe fles. -
 Toch een soort van Jakobijnen? -
 Ook dat woord ging lang voorbij;
 't mag er wel zo wat naar schijnen;
 maar het is geen staatspartij. -
 Niet? - Welnee, geheel iets anders:
 zij, zij maken 't volk alleen;
 zij-alleen zijn Nederlanders,
 en hun gril is 't *algemeen*. -
 Zo! nu zou ik 't haast bevatten.
Liberaal is *glibber-aal*,
 die de fuiken weet te ontspatten;
 gluipeer in de rechte taal.
 Oproerdrijver die de netten
 weet te ontsnappen, voor dat soort
 uitgespannen door de wetten,
 dat de rust eens volks verstoort.

1826

Recensenten ^{aant.}

Wat is de plicht van recensenten?
 Te melden wat een schrijver zegt;
 maar eigen wijsheid uit te venten,
 en andren valsheên in te prenten,
 vanwaar bekwamen zij dat recht? -
 Te venten? - Ja, dat laat ik blijven,
 maar op te dringen met gezag,
 en monopolie mee te drijven
 om leugen en geweld te stijven,
 ziedaar wat IK niet lijden mag. -
 En wie, wie zijn die schrandre bazen
 zo hoog op hunne rechterstoel? -
 Een hoopje van verwaande dwazen,
 door wind van domheid opgeblazen,
 ontbloot van oordeel en gevoel.
 O God, wat werd van onze kennis? -
 Verwaandheid, onzin, heiligschennis.

1826

Wijn ^{aant.}

Eerst een luchthart maakt de wijn,
 dan een ekster, dan een zwijn;
 maar verheert hij eens 't gemoed,
 ieder drup kost mensenbloed.
 Weg die beker! Weg van mij!
 Liever dood dan razernij!

1827

Ochtendstond ^{aant.}

Ziedaar, dan weer met wankle schreden
 mijn duizlend hoofd en matte leden
 een dagreis verder voortgesleept!
 Naar d' open poel der alverdelging
 ter nooitverzade prooiverzwelging
 door nieuwe distels heengezweept!

Opnieuw een daglicht aangebroken,
 en zonder dat mij 't oog geloken,
 het woelig brein gesluimerd heeft!
 Opnieuw een nacht van zielsvermoeien,
 van immer woelend hersengloeien,
 in pijnlijk mijm'ren doorgeleefd!

Maar 't zij! Geen zalvend rustverkwikken
 verzacht' die slepende ogenblikken
 ter zielsverademing bestemd:
 behoed mij, wat Uw hand moog geven,
 voor 't ongeduldig tegenstreven,
 o Gij die 's werelds tomen ment!

Wie telt het jammertal der nachten
 op wreder krankbed in de klachten
 gesleten, daar ik peinzend lag?
 Wie telt al de uitgeperste zuchten
 die lijdend hart bij hart ontvluchten
 in angstig uitzien naar de dag?

Ach! Duizenden, van hulp verstoken,
 zien d' ochtendschemer doorgebroken,
 en siddren dat hun oog het ziet.
 Ach, duizend, woeien, krimpen, wringen,

in ziels- en lichaamsfolteringën,
en vinden 't uur van redding niet.

En ik vermeetele, zou ik 't wagen
mijn God een zielzucht op te dragen
die wrevelzieke weerwil aãmt?
Nee, 'k groet deze opgerezene ochtend,
om 't geen mij God onthield, verzuchtend,
maar zonder dat mijn ziel zich schaamt.

Ja, 'k lij' van 's levens winterdagen
de last die God mij geeft te dragen,
in dank ook tevens voor 't bezwaar.
Wat wenst men stage jeugd aan 't leven,
of avonden die daglicht geven,
of rozen slingrend om de baar!

Nee grijsaards, voedt geen zulke dromen!
Dankt de Almacht voor Haar gunst volkomen,
geniet Haar gift, en vraagt niet meer!
Ons lot is veiligst in Gods handen,
en 't is Zijn wijsheid aan te randen,
wat iemand boven haar begeer'.

1827

Uitvaart ^{aant.}

Befloersde trom
noch rouwgebrom
ga romm'lende om
voor mijn gebeente;
geen klokgebom

uit holle Dom
roep 't welkom
in 't grafgesteente;
geen dichte drom
volg' stroef en stom;
festoen noch blom
van krepgefrom
om 't lijk, vermomm'
mijn schaamle kleente!
Mijn jaartal klom
tot volle som,
mijn oog verglom;
en de ouderdom
roept blind en krom
ter doodsgemeente.
Wat zoude ik thans,
beroofd der glans
van 's hemels trans,
op de aard begeren?
Geen moed des mans,
geen spies of lans,
geen legerschans,
kan 't sterfuur keeren.
Geen spel of dans,
geen dobbelkans,
geen lauwerkrans,
of rijkbeheren.
Een handvol zands
des grafkuilrands
is 't nietig gans,
dat de as mag eren:
de beet des tands
des aartstyrans

des mensenstands,
zal 't lijk verteren.

Doch wat 's dit mij,
die bandenvrij,
in 't uitzicht blij
dat ik belij,
op 't noodgetij
mag triomferen?
Ik juiche en strij';
wat glippe of glij',
Hij staat me bij,
die 't af kan weren.
Geen dwinglandij,
geen razernij,
geen helharpij
van sofistrij,
geen nood, die wij
aan Jezus zij
niet stout braveren!
Zijne englenrij
verordent Hij
tot wachters om ons hoofd. Geen onheil kan ons deren.

1827

Afscheid aan Leiden ^{aant.}

'k Verlaat u dan, o dierbaar LEIDEN,
voor mij hebt gij geen ruimte meer;
maar treffend is mijn hart dit scheiden,
en nimmer ziet mijn oog u weer.
Ach, waarom mocht uw wal-omvademing,

(mij meer dan eens tot zielsverademing
vanuit de knellingneep der smart,
naar 't steeds bestendig zielsverlangen,
de laatste ademtocht niet vangen
van dit door 't wee gebrijzeld hart!

Hier, hoopte ik, zou ik 't rustbed vinden
des zwervens op de wereldzee;
hier, uit de dwar'lende onweerwinden
mijn wrakje meren aan de ree;
hier, buiten zorg- en angstgewemel,
in uwe zuivre zachte hemel,
en van uw Egis overschaâuwd,
mijn matte boezem stoven, strelen,
en 't vege lied des afscheids kwelen
als bloed en aderslag verflauwt.

Ach, neer te liggen aan de zijde
van één mij dierbaar huwlijkspand,
dit waar me een voorrecht al te blijde
in dit ondankbre vaderland!
Waar ooit mijn moede treden vestten,
daar moest mijn bloed de akker mesten,
daar liet ik delen van mijzelf: -
van al wat waard is, afgescheiden,
zoekt nu mijn lijk naar nieuwe heiden
waarin men mij de doodkuil delv'.

En gij... Nee, zwijge ik en verstone!
O oudste spruit van onze koets,
wiens moed, wiens braafheid, ik bewene
tot met mijn laatste druppel bloeds:
nee, nooit vereeldend oudrenharte,
vergeet, verberg u deze smarte;

en gij, mijn dierbre Lodewijk,
wees gij (o kind, van God gegeven,) uws vaders troost in dood en leven!
In u is nog mijn echtkoets rijk. -

Doch, altijd mij zo dierbre wallen,
geleerdheids zetel, Hollands roem!
Gij zaagt mijn ouderdom vervallen,
maar ook mijns levens eerste bloem.
En, zo uw Pallas wakkrer zonen
tot glorie van uw naam mocht tonen,
nooit hebt ge een dankbrer borst gelaafd;
nooit kweekling stortte u warmer klanken,
noch plukte u frisser palmenranken,
zover de heldre dagkoets draaft.

En thans! Op 't einde van mijn dagen
moet dit mijn uitgemergeld rif
een handvol lijkzand af gaan vragen
aan 't vreemde Kenn'merlander klif.
Uw Rijn zal om mijn graf niet ruisen,
uw landwind om mijn as niet bruisen
in 't piepen door zijn golvend lis: -
bij 't krijsen van de kerkhofkraaien
zal, ver van u, mijn stof verwaaien
in afgelegen wildernis.

Ontzet van 't ouderlijk gesteente,
hun nazaat godloos wreed ontroofd,
wordt mogelijk dit mijn koud gebeente
van zwervend hondgebroed bekloufd;
en de Amstelstad zal juichend springen
zo 't rif der erf-afkomelingen
(terwijl zij hoonlacht op hun zerk,)

dit gruwzaam naloop mag ontmoeten
om voor een voorgelacht te boeten
dat haar en vrijheid bracht en kerk.

Zie neer, o Amstels burgervader
wiens bloed ook door het mijne vliet,
Oranjes vreë- en oorlogsrader,
en hoofdsteen van haar stadsgebied!
En gij, Laurentius, zie neder,
wiens guldenmond en fenixveder
het wangelooft van 't IJ verdreef!
Verheff' zich uw vermolmd gebeente,
en brijzel 't wapen en gesteente,
of deel met uw getrouwe neef!

Maar nee: rust kalm, ook bij 't ontwijden
der rustplaats, voor uw bloed bereid!
Voor God, Oranje, en recht te strijden,
werd hier het onvergeeflijkst feit.
Wat is, na zulke gruweldagen
als we in mijn leeftijd rijzen zagen,
hier haatlijk dan gewetensplicht? -
Dit weten, leden we, en verduren
(het zij!) tot in onze uiterste uren,
ja, in en na ons grafgesticht.

Doch gij, o Leiden, bloem der steden;
neem dit vaarwel des grijsaards aan!
Herdenkt gij me, o herdenk dit heden,
en zeg: hij is ter dood gegaan. -
Blijmoedig des! Ja, 'k ga blijmoedig:
de weg des grafs zij zacht of bloedig,
de doodvljijm boort ook heen door 't dons.
Vaarwel; en, blijft er van mijn zangen

nog iets in uwe luchtkring hangen,
zeg dan: HIJ LIET ZIJN HART BIJ ONS.

27 april 1827

Verhuizen

't Verhuizen heeft verdriet; maar meest om 't met zich slepen
van d' omslag die veelal in 't nieuwe huis niet past.
Hoe nut in 't oud verblijf, 't wordt nu tot enkle last,
wat zelfs nog vatbaar waar voor veilig overschepen.
Nee, 'k neem niets met mij, maar ga over, naakt en bloot.
Hier ben ik, steken we af, vriend schuitevoerder DOOD!

1827

Haarlem ^{aant.}

Dit is dat Haarlem dan, hetgeen ik mij verbeeldde
als vol van welvaart, rust, en zielsgenot, en weelde!
Een omtrek van een stad, die omdanst in haar wal,
van wildernis vervuld, en afbraak, en verval:
een lucht wier helle klank mijn hersens steeds doet trillen;
vol raatlend straatgewoel, bij nacht noch dag te stillen:
vol stemmen, voor het minst als dondrend wolkgekraak,
drie ladders hoger dan gewone mensenspraak
die, wen de klokken slechts een ogenblikje zwijgen,
als eensklaps uit de kluit der barstende aarde stijgen! -
O zalig Leiden, wieg van 't zanggodinnendom!
Ja, zalig Amsterdam waar beurs- en straatgebrom
in doffer lucht verzacht en als dooréén gedommeld,
geen hersens zo verscheurt noch ingewand doorrommelt,

noch eindeloos alarm door aders jaagt en bloed,
en 't merg in ruggegraat noch beenders schokken doet!

Bestemdet Ge, o mijn God, voor mij-alleen op de aarde
dan enkel zwerven? mij, de telkens meer bezwaarde!
Wat verg, wat vrage ik mij? Een adembare lucht,
een mondvul daaglijks brood, en rust van straatgerucht.
Wat is de wereld mij? Wat heeft zij voor vermaken
die ooit een hart als 't mijne in staat mocht zijn te smaken?
Wat was ooit spijsje of drank, of weelde of pracht voor mij,
die vreemd aan 't lijfsgenot, geduldig nooddruft lij? -
Kan de oefning van de geest me in alle rampen strelen,
en zalven menig leed, door kruid noch kunst te helen,
wat moest me in 's levens kracht in nutte werkzaamheid,
en nu in d' ouderdom een stille rust ontzeid?
Wat vroeg ik ooit voor mij dan 't stille zielsgenoegen,
van, land en volk ten nutt', mijn dagen af te zwoegen?
Wat, nu die ijdele wens zich oploste in de lucht,
dan dat geen aard mij store in d' allerjongste zucht?

O Hemel, trek gij me af! Verstomp die zielsbeseffen
die 't lichaam met een schok van overstelping treffen!
Geef rust der ziel, en die, door 't lichaam onverstoord!
'k Heb 't schutgedonder mede op 't bloedig veld gehoord,
en, midden in 't gedruis onaangedaan. Maar heden
schokt me elke klokslag 't hart en ratelt door mijn leden,
en ieder stemgeluid bedwelmt mij 't duizelig hoofd,
of splijt het me, op 't gevoel als met een axt gekloofd.
Ach, 't grijze metselwerk van uitgediende wallen
schudt, davert van de wind, gereed om in te vallen;
het waggelt op 't geluid met de eenmaal trotse kruin:
een kleine luchtstroom slechts, en 't stort in enkel puin.

1827

Het tabakroken ^{aant.}

Die heb met Godvergeten hand
 zijns grijzen vaders nek gebroken,
 die 't eerst dat heilloos stinkend roken
 heeft ingevoerd in 't vaderland.
 Hij gaf 't verachtlijk wormgebroedsel
 der laffe en vuile luiheid, voedsel
 in breinbedwelming's toverrust:
 hij was 't die vlijt en spierkracht doofde,
 en 't mensdom 's levens waarde roofde
 voor dronkenschap der zwijmellust. -

Waar ben ik? In wat hel van rampen?
 Op ieder voetstap waar ik treê,
 omwalmt mij 't walgljik onkruid dampen,
 en doet mij borst en longen wee.
 Hoe keert mij 't hart en de ingewanden,
 wanneer dit stinkende oliebranden
 zijn gifdoor heel de lucht verspreidt,
 in 't lichaam om met pijnlijk wringen!
 En geldt dit voor versnaperingen,
 voor feestonthaal en lieflijkheid? -

O gouden tijd van onze vadersen,
 toen de ouderwetse goede sier
 vernieuwde krachten stortte in de aderen
 in 't smaaklijk voedzaam gerstenbier!
 Doch, Frankrijk, ja bij uw venijnen
 van aangezette valse wijnen
 heeft ook dit gif zijn rechte plaats.
 Welaan, het moog wie 't lust vermaken;

voor mij zal nooit die wierook blaken;
 voor mij geen stinkend dampgeblaas!

1828

Grijsaards bruiloftszang ^{aant.}

Wat begeert gij van de grijze,
 jong en dartlend huwlijkspaar,
 dat hij de oude bruiloftswijze
 zal vernieuwen op zijn snaar?
 Nee, die gladde koorden sprongen,
 en zijn keel is hees gezongen,
 adem bleef hem noch geluid:
 't hart inwendig is bevroren,
 kunst en melodij verloren,
 vuur en zielsgevoel ging uit.
 Nee, de jeugd mag lusten kwelen,
 lier en feestcymbaal bespelen;
 zij, zij weet van stroken, strelen,
 kusjes drukken mals en zacht;
 d' arme grijsaard (ach!) vergingen
 al die lustherinneringen,
 en zijn toon is jammerklacht.
 Zingt hier, jeugdige poëten,
 in de tuimelvreugd gezeten
 tussen schoonheid, wijn, en min;
 zwelgt met hart en mond en ogen
 zielverhemelende togen
 van tiendubblen nektar in;
 stort ze in stoute dichtrentonen
 als rechtaarde Febus zonen
 golvend uit op de elpen lier,

en ontsteke, vlamme, en bruisse,
 waar uw zwellende adem ruise,
 alles van geheiligd vier!
 Hupple ziel en hart en aâren
 op de golving van uw snaren,
 op de tokking van uw hand;
 zingt wat grijsaards eens gevoelden
 eer de jaren 't vuur bekoelden
 dat in uwe boezem brandt.
 Zingt (gij moogt daar wij verstommen,)

van de prille jeugd ontglommen,
 wat de bruiloftsdis betaamt;
 wat, zo 't frisse maagdenwangen
 met een bosje mag bevangen,
 zo, 't geen argloos hart beschaamt!
 Zingt die zoete zielsbetovering,
 die triomf der minverovering,
 die dit zalig paar verwacht:
 zingt die zalvende echtgenoegens:
 zingt wat jaren zuchtens, zwoegens,
 oplost in een enkele nacht.
 Zingt - want ik, wat zou ik trachten? -
 Zingt die zaligheid der nachten;
 mijn gestamel ware om niet.
 Zingt die kus vol hemelvonken,
 als m' elkaar in d' arm gezonken
 aard en sterfelijkheid ontschiet. -
 Maar, o nee, bedwingt uw tonen
 (ook de zedigheit verschonen,
 eist de dichterlijke plicht:)
 zingt nochtans, gij moogt ze zingen,
 liefdes tedre worstelingen,
 maar, bestraald van schemerlicht.
 Zingt geen murmlend lipgefluister

dat de min verschuilt in 't duister;
maar verbergt de kusjes niet!
Voel' men ze in uw zangen klemmen,
en de zielen overzweemen
in de tonen van uw lied.
Zingt dat innig kusjes mengen,
toverlieftijk lipjeshengelen,
zwellend mond- aan mondgevlj,
trekkebekkend, lustenwekkend,
zielen uit de boezem trekkend;
hemelnektarsnoeperij.
't Smakkend, schroevend mondtjes-tippen,
't spartelen met tong en lippen,
't smachtend kronkelen van de lust;
't kietlen, stroken, strelen, stoeien,
't aâm met adem samenvloeien,
't blaakrend, brandend zieldoorgloeien
en in laaie vlam verschroeien
van de minnaar en zijn bruid,
wen zij, ziel aan ziel geklonken,
smelten in vereende vonken,
barstende oog en boezem uit: -
vonken die gebeent' en spieren,
hart en ademtocht doorzwieren,
tot zij ademtocht en bloed
doen verteren in de gloed,
om met onbeschrijflijk hijgen
van opéén gekleefde borst,
on gevoelig weg te zijgen
in de nooit geleste dorst;
als de zielen langs de lippen
in elkander overglippen,
en met uitgeputte kracht,
zwemmend, domplend in een weelde,

die nooit zintuig zich verbeeldde,
't hart naar stervensrust versmacht.
Ach! Die ware toon te treffen
eist een levendig beseffen,
door een brandend hart gestookt;
eist een taal van vuur en leven,
in verrukking uitgedreven,
door geen ouderdom verrookt.
Nee, des grijsaards stijve vingeren
kunnen gloed noch vonken slingeren
uit zijne afgespeelde lier:
dichterlijke jongelingen,
't kooft u toe, de min te zingen;
grijze haren, wijkt van hier!

1828

De pen aan de schrijver ^{aant.}

Laat me eenmaal rust: het is het recht
van d' u zo lang getrouwe knecht.
'k Ben steeds het speeltuig van uw geest,
en tolk van uw gevoel geweest,
die immer in uw dienst vernoegd,
't papieren veld heb doorgeploegd
en stortte tienmaal zoveel inkt
dan ge in tien jaar aan wijn verdrinkt;
ja, stond bij nacht en dag gereed
in vrolijkheid en hartenleed. -
En, heb ik soms wat inkt verkwest,
of was mijn punt niet wel gespist,
nooit heeft zij zich gedoopt in gal,
noch werd bestierd door 't blind geval,

noch zocht door opgepronkte kunst
bij tijdgeest, volk, of vorsten gunst;
maar troostte zich der bozen haat,
der domme wereld blinde smaad,
en bleef in ballingschap en nood,
bij welvaart, en gebrek aan brood,
zichzelve en ook uw hart gelijk,
en waard de naam van BILDERDIJK.
Zo diende ik zestig jaren lang,
en trotste vijandschap en dwang,
en zag, de geest der eeuw ten spijt,
vrijmoedig uit naar beter tijd;
of mogelijk weer een flikkerglans
zich op moog doen aan 's hemels trans,
dat waarheid eens niet meer in 't land
verstikt word' door het onverstand,
maar onzer vaadren aard herbloeï'
en 't dartel onkruid weer besnoei'.
Dan, ach! Wat werd er van die hoop!
De stroom van dwaasheid houdt zijn loop,
uit bodemlozen poel geweld,
terwijl de tijd ten afgrond snelt
hoezeer men luchtkasteelen bouwt;
en gij en ik, te saam veroud,
en afgesleten evenzeer,
wij dienen voor deze eeuw niet meer.
Dus geef mij eindelijk mijn ontslag,
neem zelf uw rust op d' ouden dag,
en of men lof of laster schreeuw,
vertrouwen we op geen wijzer eeuw.

1828

Op mijn graf

De balling, in 't gemoed doorzichtig spiegelglas;
 maar wie geen stervling ooit in d' open boezem las,
 omdat hij, wars van schijn, en vrij van zelfbelangen,
 van God en 't rein gemoed (geen wereld) af wouhangen;
 de rust in de inspraak van het zelfgeweten zocht,
 en 't hart voor eer noch rang noch goud noch roem verkocht.
 Die weldeed waar hij mocht, zichzelf verroekeloosde,
 maar, moedig onder 't leed, in geen verdrukking bloosde;
 wie de aard geen rustpunt voor zijn moede voetzool bood,
 geen laafnis voor zijn dorst, en schaars 't nooddruftig brood;
 wiens leven lijden was, ontberen en verduren,
 vervolgd van in zijn wieg tot 's levens uiterste uren,
 brengt eindlijk, afgetobt, en 's werelds slingring moe,
 zijn handvol nietige aard aan deze kerkhof toe.

1828

Mijn leven ^{aant.}

Mijn kindsheid, jeugd en bloei, was ééne reeks van plagen;
 mijn verdre levenstijd, één ijdele handvol wind;
 mijn ouderdom bezweek, bij hoop van beter dagen,
 in pijniging van 't hart die geest en merg verslindt.
 Wat nu? De dood verbeid na levenslang verlangen!
 Schenk' hij me een stille koets bij 't ingaan van de nacht!
 Bevrijder, kom! Ruk los de ketens die mij prangen:
 Ach! Koel is 't in uw arm, en op uw peluw, zacht.
 'k Heb lang de felle brand van 't middaguur gedragen
 dat bloed en brein ontstak, en hijg naar 't eenzaam graf.
 Ach, zij 't gekromde lijf van 't harde juk ontslagen,
 en neem me uw dorre hand het pak des levens af!

Wat 's leven? - Lijden. - Wat 's genoeg! Wakend dromen. -
Wat 's vreugde? - Zelfbedrog, en blinde razernij. -
'k Beproefde 't: 'k heb die bron voorbij en af zien stromen;
van in haar wel verslijkt, vloot ze in moeras voorbij.
Thans rust ze en vloeit niet meer. Haar ader, leeggelopen,
is dor, verdroogd, en 't bloed blijft in zijn kreitsloop staan.
Zie neder, God van heil, op wie wij schepslen hopen;
zie neder in genade, en neem mijn zielzucht aan!

Haarlem 1829

Nawoord

Bilderdijs biografie

Willem Bilderdijk behoort tot de merkwaardigste mannen die ons vaderland ooit heeft gekend. Hij was een geniale dwarsligger, een conservatieve romanticus, een verbitterde balling, een moeilijk mens - voor anderen, maar ook voor zichzelf. Hoe omstreden hij ook was, hij werd als een groot dichter beschouwd. Hij beoefende schijnbaar moeiteloos de meest uiteenlopende genres, van de ode tot het puntdicht, van de romance tot het religieuze vers. Mede onder invloed van opium kon hij nachtenlang in verzen spreken, die zijn vrouw dan haastig noteerde. Zijn verzamelde dichtwerken, uitgegeven door zijn toegewijde leerling Isaac da Costa, beslaan vijftien banden met in totaal driehonderdduizend versregels.

Willem Bilderdijk werd geboren op 7 september 1756, aan de Westermarkt in Amsterdam. Sterk gestimuleerd door zijn vader leerde hij onwaarschijnlijk vroeg lezen en schrijven, Frans en Latijn, algemene en bijbelse geschiedenis. Al spoedig was hij ook vertrouwd met de klassieke mythologie. Ook met andere aspecten van het bestaan kwam hij reeds vroeg in aanraking: als driejarige bezong hij de ivoren knietjes van een klasgenote. Dit alles naar eigen zeggen. Ook al was Bilderdijk voortdurend geneigd tot overdrijving, zeker is dat hij een wonderkind geweest moet zijn. Zijn jeugd nam een dramatische wending toen een buurjongetje de vijfjarige Willem op de linkervoet trapte. De behandeling van de wond had een averechts effect. Tien jaar lang moest hij binnenblijven. Dat gaf de leergierige knaap de gelegenheid zijn kennis enorm uit te breiden, terwijl zijn sociale ontwikkeling vrijwel tot stilstand kwam. Toen de zestienjarige zijn ziekenkamer kon verlaten, zij het trekkend met zijn

been, voelde hij zich een vreemde in de samenleving. Vader Bilderdijk, eerst medicus, later belastinginspecteur, wilde dat Willem hem in dat laatste ambt zou opvolgen, maar hij studeerde liever rechten of medicijnen, nu een militaire loopbaan niet meer mogelijk was. Aanvankelijk kreeg de vader zijn zin: Willem werd boekhouder bij hem op kantoor. Intussen had hij zich vol ijver op de poëzie toegelegd. Het was de tijd van de literaire genootschappen die opdracht gaven om over bepaalde zaken een gedicht te schrijven. Zo won de jonge Bilderdijk in 1776 bij een Leids dichtgenootschap een gouden erepenning met een gedicht in strofen over de invloed van de dichtkunst op het staatsbestuur. Een jaar later had hij opnieuw succes. Hij werd een bekend dichter en raakte bevriend met letterkundigen van naam als Rhijnvis Feith en baronesse De Lannoy. Op literair gebied zat hij niet stil; in 1781 verscheen een bundel erotische poëzie, *Mijn Verlosting*, deels oorspronkelijk, deels vertaald of bewerkt naar de klassieken. Vrijmoedige verzen, die toen opzien baarden, en later, in de Victoriaanse negentiende eeuw, zijn vrome volgelingen voor problemen zou stellen.

Na zijn studietijd, waarin Bilderdijk zich verder kon ontplooien, werd hij advocaat in Den Haag. In de politiek woedde een hevige strijd tussen de progressieve patriotten en de behoudende prinsgezinden. Bilderdijk behoorde tot de Oranjepartij, stond op goede voet met de stadhouder en deed in een aantal geruchtmakende processen van zich spreken.

Hij werd verliefd op de mooie, maar behaagzieke Catharina Rebecca Woesthoven, met wie hij na een stormachtige vrijage in 1785, door de omstandigheden gedwongen, in het huwelijk trad. Kort tevoren had hij nog een amoureuze correspondentie gevoerd met een meisje in Leiden, Anne Luzac, die zich al met de dichter verloofd achtte. Het huwelijk werd een mislukking, maar de advocatenpraktijk bloeide, en de welbespraakte jurist trok de aandacht van stadhouder Willem v. Aanvankelijk leken de prinsgezinden het onderspit te delven, maar toen de koning

van Pruisen zijn bedreigde zwager te hulp schoot, vluchtten vele patriotten naar Frankrijk. Nu ging Bilderdijk de zwakste partij verdedigen.

In 1785 werd zijn dochtertje Louise geboren, voor wie hij het in deze bioemlezing opgenomen gedicht 'Wiegzang' schreef. Van de volgende drie kinderen stierven er twee jong; de derde sneuvelde in de Napoleontische tijd. Het vijfde kind, Ursinus, dat nog geen jaar oud werd, zou door een overdosis van een slaapmiddel overleden zijn.

Het jaar 1795 bracht een enorme verandering. De Franse legers vielen het land binnen, de stadhouder vluchtte naar Engeland, en Bilderdijk kwam in conflict met het nieuwe bestuur. Hij weigerde de op 31 januari afgekondigde Rechten van den Mensch te erkennen en deed dat zo uitdagend dat hij het land moest verlaten. Geheel onwelkom zal hem dit niet geweest zijn: hij had een slecht huwelijk en veel schulden. Via Groningen vertrok de balling naar Hamburg, vanwaar hij een korte reis naar Engeland maakte. In december van hetzelfde jaar ging hij opnieuw naar Londen, nu om te proberen er in zijn onderhoud te voorzien. Hij gaf les in Latijn en Italiaans, deed vertaalwerk en maakte portretten, maar veel leverde dat niet op. Thuis moest zijn vrouw haar inboedel verkopen en kleiner gaan wonen. Hun briefwisseling bevatte beurtelings verwijten en toenaderingspogingen.

Voor een hereniging voelde Bilderdijk echter steeds minder, nu hij ten huize van de eveneens uitgeweken Haagse schilder Schweickhardt had kennisgemaakt met diens mooie dochter Katharina Wilhelmina. De vaderlijke genegenheid die de veertigjarige voor het negentienjarige meisje voelde, sloeg al spoedig om in een tomeloze verliefdheid. Haar vader ontzegde hem de toegang tot de woning, waarop een vurige liefdescorrespondentie volgde in gebrekkig Italiaans, de taal waarin de dichter zijn liefvallige pupil onderwezen had. Hij schreef wanhopige, soms merkwaardige verzen voor haar; zijn innerlijk conflict

komt prachtig tot uitdrukking in zijn ‘Gebed’. In het voorjaar van 1797 nam hij haar tot vrouw. Zij zou de zon in zijn verduisterd leven worden.

Die zomer vertrok Bilderdijk naar Brunswijk, kort daarop door zijn geliefde gevolgd. Van samenwonen kon vooralsnog geen sprake zijn. Door de week probeerde de dichter wanhopig wat geld te verdienen met lesgeven, en in het weekeinde reisde hij naar zijn Wilhelmina, die zich aanvankelijk in Hildesheim, en later in Peine, een paar uur gaans van Brunswijk, gevestigd had. Het waren vermoeiende tochten, zoals zijn gedicht ‘Het nachtspook’ laat zien. Ze waren dol op elkaar, maar ondanks dit liefdesgeluk betekende de ballingschap voor Bilderdijk eên periode van bittere ellende. Van de vijf kinderen die Wilhelmina hem in Duitsland schonk, overleden er vier op zeer jeugdige leeftijd. Vanaf 1802 konden ze bij elkaar gaan wonen, nu op verzoek van mevrouw Bilderdijk in Holland de echtscheiding had plaatsgevonden. Ondanks zijn vele verplichtingen als docent en zijn studies op velerlei gebied zag hij kans in deze periode een tiental verzenbundels te publiceren.

In 1806 liet Bilderdijk zich door enige vrienden overhalen naar het vaderland terug te keren. Dit was mogelijk omdat de stadhouder in ballingschap zijn trouwe onderdanen had toegestaan onder het nieuwe bewind openbare ambten te bekleden. Na een hevige storm op zee, vastgelegd in zijn gedichten, kon hij dan eindelijk ‘Hollands vaste wal’ weer betreden. Hij was nu vijftig, vroeg oud en ouderwets gekleed; tot zijn dood zou hij zijn driekanten hoed en zijn kniebroek blijven dragen. Kort nadien kroonde Napoleon zijn jongere broer Lodewijk tot koning. Deze had waardering voor Bilderdijks kwaliteiten: hij benoemde hem tot zijn leermeester in de Nederlandse taal en vroeg hem een koninklijke bibliotheek op te bouwen. Intussen was Wilhelmina met twee zoontjes ook te Leiden aangekomen; de jongste, Alexis Izaak, overleed kort daarop. In januari 1807 werd Leiden getroffen door een verschrikkelijke buskruit-

ramp, die 151 doden eiste. Bilderdijks woning werd beschadigd en het gezin trok naar Den Haag. De rusteloze dichter (die tijdens zijn leven tientallen malen zou verhuizen), vestigde zich al spoedig in Katwijk, om na korte tijd naar Leiden terug te keren. De koning verleende hem gunst op gunst, maar Bilderdijk werd er niet gelukkiger van. Toen Lodewijk hem tot lid van het Koninklijk Instituut benoemde, klaagde hij steen en been. Hij zou echter een van de actiefste leden worden. De koning nodigde hem uit op Paleis Soestdijk; Bilderdijk vluchtte na drie dagen. De koning verleende hem een jaargeld; Bilderdijk jammerde dat nu een benoeming tot hoogleraar uitbleef, het hem niet vergund was zich nuttig te maken. Het jaargeld werd onregelmatig uitbetaald, mevrouw Bilderdijk kreeg miskraam op miskraam, één dochtertje stierf binnen drie maanden. In de vier jaren na zijn terugkeer schreef Bilderdijk zijn bekende ode aan Napoleon, enige treurspelen, *De ziekte der geleerden* (1807, een dichterlijke beschrijving van alle echte of vermeende kwalen die hem kwelden), een onvoltooid epos, *De ondergang der eerste wereld* (1810), een plantkundige studie en talloze verzen en vertalingen.

Toen Lodewijk in 1810 afstand moest doen van de troon en Nederland bij Frankrijk werd ingelijfd, kwam Bilderdijk in kommervolle omstandigheden te verkeren. Armoede, honger en ziekte stonden voor de deur. De dichter zelf leefde van droog brood en gerstewater, vrouw en kind van aardappelen en azijn. Op een vrijdag schreef hij aan een vriend: 'Reeds sedert maandag heb ik Opium moeten gebruiken omdat ik geen brood had.' Een faillissement bracht voor korte tijd verlichting. Bilderdijk voelde zich miskend en verraden, en leed onder de last van vele schuldeisers. Zowel uit zijn brieven als uit zijn verzen spreekt een toenemend doodsverlangen. In zijn beroemde langere gedicht 'Afscheid', waarvan in deze bloemlezing het slot is opgenomen, voorspelt hij niet alleen zijn naderende dood, maar ook het herstel van Hollands glorie. Vijf-

tig jaar voor Jules Verne schreef hij ook het futuristische ‘Kort verhaal van eene aanmerkelijke luchtreis en nieuwe planeetontdekking’.

Het vertrek van de Fransen werd ook door Bilderdijk met gejuich begroet. Zijn aanvankelijke bewondering voor Napoleon - die hij in 1811 persoonlijk had ontmoet - was intussen omgeslagen in een diepe haat, nu de dictator zijn ware aard had getoond. Elius, de enig overgebleven zoon uit het eerste huwelijk, overleed in 1813 in Franse krijgsdienst. Een jaar tevoren had Wilhelmina nog het leven geschonken aan een zoon, Lodewijk, die de steun van zijn Vaders grijsheid zou worden. Koning Willem I, de zoon van de laatste stadhouder, herinnerde zich Bilderdijks toewijding aan de Oranjes nog heel goed. Hij probeerde hem een professoraat te bezorgen, maar daarvoor was het verzet tegen de onverdraagzame en behoudzuchtige geleerde te groot.

In 1817 vestigde hij zich opnieuw in Leiden, nu als privatdocent. Hij gaf college in de vaderlandse geschiedenis en het staatsrecht, aan een kleine kring van toegewijde studenten weliswaar, maar hun invloed zou enorm zijn. Zijn belangrijkste leerling was Isaac da Costa, die in 1823, geheel in de lijn van de meester, zijn *Bezwaren tegen de geest der eeuw* publiceerde. Er ontstond een geweldig tumult; de vijanden van Bilderdijk waren nu legio. Toch zou deze periode misschien wel de gelukkigste in een ongelukkig leven vormen: hier werd hij gewaardeerd, en de geldzorgen behoorden tot het verleden. Maar als altijd lag de dood op de loer: in 1818 overleed zijn oudste zoon, Julius Willem, tijdens een zeereis in de buurt van Batavia. Mevrouw Bilderdijk, die bij haar tijdgenoten een grote reputatie als dichteres had opgebouwd, is dit verlies niet meer te boven gekomen. Na 1825 gingen Bilderdijks geestesvermogens gestadig achteruit en twee jaar later zag hij zich door omstandigheden gedwongen de stad opnieuw te verlaten. In tien jaar tijd had hij zo'n vijftwintig bundels verzen gepubliceerd, zoals

De voet in 't graf (1827), naast studies, verhandelingen en vertalingen uit het Frans, Duits, Engels, Latijn en Grieks.

Met weemoed nam hij afscheid van Leiden. De laatste levensjaren zou hij in Haarlem doorbrengen, ook nu weer telkens verhuizend. Hier ontviel hem in april 1830 zijn veel jongere vrouw. Bilderdijk was ontroostbaar, en verlangde, heviger dan ooit, naar het einde. Dat liet nog anderhalf jaar op zich wachten. Vanuit zijn laatste woning, op de Grote Markt, zag hij, onder invloed van opium, schimmen rond de Grote Kerk zweven. Zo sleepte hij, slechts gesteund door zijn eenzelvige zoon Lodewijk, zijn bestaan voort tot het einde. Dat kwam op 18 december 1831. Zijn hartewens was dan eindelijk vervuld. Slechts een kleine schare getrouwen verzamelde zich rond zijn graf.

Dichterschap en waardering

Bilderdijk is op zijn best wanneer hij uiting geeft aan zijn onvrede met het bestaan, in verzen die gloeien van hartstocht en gevoel, die getuigen van visionaire verbeeldingskracht en die gedragen worden door een krachtig ritme. Eigenlijk moet men Bilderdijk niet lezen maar horen om te begrijpen wat zijn tijdgenoten zo in hem boeide. Vaak ging hij zich te buiten aan bandeloze overdrijving, zoals men ook toen al vond. Hij was een gedrevene, als geïnspireerd door een demonische kracht. Zijn verbeelding, hartstocht en haat zullen door zijn levenslange opiumgebruik nog eens extra gestimuleerd zijn. Dat vermoedde ook een oude vriend die hem in zijn laatste levensjaren bezocht, en die hem als mens eigenlijk heel beminnelijk vond. Het dichten zelf was een passie voor Bilderdijk, bij wie de verzen spontaan uit de mond vloeiden. De geringste aanleiding werd benut: vandaar de grote hoeveelheid gelegenheidspoëzie, de vele vertalingen, navolgingen en bewerkingen; vandaar de laffe aardigheden of de krachteloze rijmelarijen, die men in zijn

werk ook aantreft. Hij leefde in uitersten; gevoel voor harmonie was hem vreemd. De mooiste poëzie bevat afgrijselijke passages, de slechtste verzen verrassen door een prachtig beeld.

Uitstorting van gevoel is voor Bilderdijk altijd een belangrijk kenmerk geweest van de poëzie. Al in zijn studententijd stelde hij vast dat zijn dichterschap alles te maken had met het uitstorten van zijn hart. In later jaren nam het gevoel in zijn opvattingen over de dichtkunst een steeds belangrijker positie in. Het verleende hem toegang tot een hogere, goddelijke waarheid, die aan gewone stervelingen was ontzegd. Terwijl voor de romantiek de verbeeldingskracht de bepalende factor werd, bleef deze voor Bilderdijk van ondergeschikt belang. Verbeelding was weliswaar noodzakelijk, maar kon toch nooit meer zijn dan een hulpmiddel, gebonden als zij was aan de stoffelijke en zintuiglijke werkelijkheid. Het ging er in de poëzie immers niet om, bevallige schilderijtjes te vervaardigen of ons binnen te voeren in de toverwereld van het onmogelijke, zoals hij het uitdrukte. Nee, dichtkunst was bedoeld om lucht te geven aan onze diepste gevoelens, die zich met kracht, verleend door goddelijke inspiratie, vanuit de boezem een weg banen naar buiten. God had de dichter deze gave verleend om hem, anders dan gewone stervelingen, alvast deelgenoot te maken van de oneindigheid en de onsterfelijkheid die wacht na dit aardse tranendal. Het klassieke beeld van de dichter als adelaar, die hoger en hoger zweeft, krijgt bij Bilderdijk een bijna letterlijke betekenis. In zijn leerdicht 'De kunst der poëzie' (1811) worden deze gedachten uitgebreid onder woorden gebracht. De kern van zijn betoog is:

Mij is 't gevoel de bron, bij mij, 't gevoelen, dichten.
Nee, geen verbeelding, dan ontstoken door 't gevoel.

Hierin komt ook het denkbeeld tot uitdrukking dat poëzie een vorm van religie is:

De Dichtkunst des poëets, de godsdienst van de christen,
is één: geen pijniging, die hersens tergt en prangt;
Uitstorting van 't gevoel, dat heel Gods rijk omvangt.

Voor Bilderdijk, die het in zijn aardse bestaan bepaald niet getroffen had, moet de dichtkunst vooral ook een troost geweest zijn. In zijn gedicht 'De geestenwereld' (1811) vertelt hij hoe de poëzie de kracht heeft de mens tijdelijk los te maken van dit ondermaanse:

Mijn vrienden, gij die weet wat dichtkunst heerlijkst heeft,
Die met haar de aard voorbij en verr' uit de oogen zweeft,
Gevoelt haar!

Verheffing naar hogere sferen betekende voor Bilderdijk niet alleen een kennismaking met het heil dat hem wachtte na de dood, maar ook het in contact komen met zijn jonggestorven kinderen, die in zijn ogen als geesten tussen hemel en aarde zweefden, in afwachting van de eeuwige zaligheid. Daarmee kreeg de dichtkunst een nog sterkere religieuze lading. Voor Bilderdijk is de poëzie, opgevat als godsdienst, anders dan bij de romantici, dan ook geen metafoor, geen vorm van beeldspraak, maar een diepbeleefde waarheid.

Toen hij in 1831 dan eindelijk gestorven was, kon de balans worden opgemaakt. Met zijn aartsconservatieve denkbeelden op politiek en religieus gebied had hij zich vele vijanden gemaakt. Zijn persoonlijkheid, gekenmerkt door overdrijving, het opzoeken van conflicten en hypochondrie, werd ook niet door iedereen gewaardeerd. Maar over één ding was men het eens: Bilderdijk was een groot dichter. Zijn virtuoze beheersing van de taal, zijn schijnbaar moeiteloos beoefenen van allerhande dichtvormen en de visionaire en inspirerende kracht van zijn poëzie maakten hem volstrekt uniek binnen onze literatuur van de ne-

gentiende eeuw. Hij was geen volksdichter als Tollens (die zijn beperkingen zeer wel beseftte en een grote bewondering voor Bilderdijk had), geen gematigde persoonlijkheid als Beets (die ook een grote fan van hem was). Echt populair is hij nooit geworden. Zijn dichtkunst klinkt ons nu vaak retorisch in de oren. Dat hoeft ons niet te verbazen; zijn verzen waren immers bedoeld om voorgedragen te worden. Zelf kon hij dat heel goed: langzaam, met gedragen stem, had hij zijn eigen verzen geciteerd, en de toehoorders waren diep onder de indruk geweest. Toen in de tweede helft van de negentiende eeuw overal in het land rederijderskamers ontstonden, waar men zich toedeed op het voordragen van verzen, bleek zijn werk daarvoor heel geschikt. Tussen 1856 en 1859 gaf zijn trouwe leerling Da Costa zoals gezegd zijn verzamelde dichtwerken uit. Van zijn langere gedichten verschenen schooluitgaven, voorzien van aantekeningen. Bilderdijk werd door vele orthodoxe christenen vereerd, tot ver in de twintigste eeuw. Ook de literatuur liet zich niet onbetuigd: zo stelde Willem Kloos in 1906 niet zonder bewondering een bloemlezing samen. Jan Wolkers citeert hem ook regelmatig; hij kent zijn werk heel goed omdat zijn vader de verzamelde editie bezat. Boudewijn Büch was gefascineerd door zijn opiumgebruik en door zijn onmogelijke persoonlijkheid en Gerrit Komrij waardeert hem om zijn virtuositeit. Bilderdijk is een unieke verschijning in onze literatuur. Wie een poging waagt zich enigszins in zijn wereld te verplaatsen, kan in zijn werk nog altijd verrassende ontdekkingen doen.

Verantwoording

De teksten die in deze bloemlezing zijn opgenomen werden ontleend aan de *Dichtwerken*, uitgegeven door Da Costa. Over het algemeen is gekozen voor de kortere gedichten uit het gevarieerde oeuvre van Bilderdijk (een enkele uitzondering daar-

gelaten). Zoals in de Griffioenreeks gebruikelijk is, zijn de gedichten herspeld en is ook de interpunctie gemoderniseerd. Metrum en rijmschema zijn echter steeds intact gelaten. In de toelichting is geprobeerd de teksten voor de hedendaagse lezer toegankelijk te maken.

Recente literatuur

Willem Bilderdijk, *De kunst der poëzy*. Ingeleid en van aantekeningen voorzien door W. van den Berg en J.J. Kloek. Amsterdam 1995.

Willem Bilderdijk, *Liefde en ballingschap. Brieven 1795-1797*. Hertaald en toegelicht door Marita Mathijssen. Privé-Domein 217. Amsterdam 1997.

Joris van Eijnatten, *Hogere sferen. De ideeënwereld van Willem Bilderdijk (1756-1831)*. Hilversum 1998.

Ton Geerts, *Het Bilderdijk-Museum. Catalogus van kunstvoorwerpen*. Leiden 1994.

Piet Gerbrandy en Marinus van Hattum (red.), *Wie leert 't krekeltjen zijn lied? De poëtische oorspronkelijkheid van Willem Bilderdijk. Negen beschouwingen overgedichten van Bilderdijk*. Groningen 2000

Rick Honings, 'Ô bloem der steden'. *Bilderdijk en Leiden*. Leiden 2006.

G.J. Johannes, *Geduchte verbeeldingskracht! Een onderzoek naar het literaire denken over de verbeelding - van Van Alphen tot Verwey*. Amsterdam 1992, p. 137-190.

L.T. Monfils, *Willem Bilderdijk Bibliografie*. Amstelveen 2006

Peter van Zonneveld, "Lieve! 'k ben niet meer in het aardsche'. Handschriften van negentiende-eeuwse literatoren.' In: Berry Dongelmans, Frits van Oostrom en Peter van Zonneveld (red.), *Dierbaar magazijn. De bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*. Amsterdam 1995, p. 87-96.

Aantekeningen

Ingetogenheid 7

In 1779 had Bilderdijk in een beperkte oplage *Mijn verlustiging*, een bundel erotische poëzie, gepubliceerd. In 1781 verscheen er een handelseditie van. De meeste gedichten in deze bundel zijn navolgingen van klassieke minnedichters.

verteren: vergaan

tergen: prikkelen

naar: naar de mate van

Cypris: Venus

drillende: zowel ‘mikken’ als ‘trillen’

thyrs: staf

vermast: uitgeput

Op de afbeelding van het overleden schootkatje van jonkvrouwe De Lannoy 8

Bilderdijk was bevriend met de dichteres Julia Cornelia baronesse de Lannoy. Toen in 1780 haar geliefde huisdier overleden was, stuurde Bilderdijk haar een tekening van het poesje, met als bijschrift dit gedicht. Na haar vroege dood in 1782 zou hij haar *Nagelaten dichtwerken* (1783) uitgeven.

reden: verstand

Pegaasje: afgeleid van Pegasus, het gevleugelde paard van de Muzen

Doch... voortrefflijkheên: schrijf de glans van die goede eigenschappen niet toe aan het lot

Kusjes 8

In de tijd dat Bilderdijk dit gedicht schreef, onderhield hij een onstuimige liefdesrelatie met de lieftallige Catharina Rebecca Woesthoven.

strookster: streefster
geile: dartele
tuigen: getuigen
wel: goed
reetjes: kiertjes
leken: druppelen
terging: kwelling
lisp: lispelen

Verrukking 10

Ook dit gedicht is geïnspireerd door zijn liefde voor Catharina Rebbeca Woesthoven.

overtoog: bedekte
duizendwerf: duizendmaal
doorgestaan: doorstaan
tuige: getuige
onnadenkelijk: niet te bevatten
veil: te koop
tocht: hartstocht
echtkoets: echtelijk bed

Wiegzang II

De bejubelde erotiek bleef niet zonder gevolgen. Catharina Rebbeca werd zwanger. In juni 1785 trouwden zij; in september van dat jaar werd hun dochter Louise Sybille geboren. Voor haar is dit gedicht geschreven.

lust: plezier
onnozel: onschuldig
vieren: toegeven
nietwes: niets
is de stervling toch gezet: is toch het lot van de sterveling

Nagedachtenis 14***Van mijn zoontje Ursinus, door een heimelijk ingegeven slaapmiddel omgebracht***

Bilderdijk meende, dat zijn zoontje Willem Julius Ursinus, geboren in 1793 en gestorven in augustus 1794, het leven had verloren door toedoen van een dienstmaagd, die het kind op eigen gezag een opiumdrank had toegediend. Dat was toen een gangbaar slaapmiddel.

magen: verwanten

't leed... vergeldt: de deugd van de voorouders wordt op aarde beloond met leed

ik derf u: ik mis u

't oovrig kroost: mijn andere kinderen

Afscheid 15

In 1795 moest Bilderdijk, na de inval van de Fransen, het land verlaten omdat hij de beginselen van de Franse Revolutie niet wenste te erkennen. In maart ging hij naar Duitsland. Dit gedicht werd vermoedelijk geschreven in augustus 1795, niet ver van Hamburg. Vandaar vertrok hij naar Engeland.

hof omwalling: muur om een boerderij

verbreken: misdrijf

moedwil: boze opzet

Ge ontzet?: u schrikt?

snoodheid: slechtheid

Haar roeping: de roeping van de Godheid

verge... hulp: vraag om hulp die niets kost

Aan Miss Suada 16***In antwoord***

In Engeland leerde hij de negentienjarige Katharina Wilhelmina Schweickhardt kennen, op wie hij verliefd werd. Zij schreef

ook gedichten en zou later als Vrouwe Bilderdijk faam verwerven als dichteres. Suada was bij de Romeinen de godin van de overredingskracht; ook het Latijnse *suavis* (lieflijk) speelt hier mogelijk een rol.

neem... weer: neem die ere naam terug

Eens palings klacht 17

Bilderdijk schreef in deze periode twee keer een gedicht over een verliefde paling die moet sterven. Beide ver'zen geven op verbloemde, maar niet mis te verstane wijze zijn liefde voor Wilhelmina weer. Juist in deze periode is de wederzijdse verliefdheid echter zo manifest geworden, dat de moeder van Wilhelmina de minnaar, die immers ook echtgenoot en vader was, de toegang tot huize Schweickhardt heeft ontzegd. Waarom de aanbeden paling Tschilsispzëä heet, is niet bekend.

ter... vaardig: bereid om de wreedste slachting te ondergaan

schoon: ofschoon

'k Ben... getroost: ik kan het heetste vuur verdragen

palingspeetje: stokje waaraan stukjes paling geregen worden om te braden

Gebod 19

Dit gedicht, vrij bewerkt naar een vers van de Franse dichter Fénelon, geeft mogelijk ook iets van de wanhoop en gewetensnood weer waaraan Bilderdijk in 1796 ten prooi is als gevolg van zijn vurige liefde voor het meisje dat hij niet mag liefhebben.

kruis: lijden

Op het huwelijksbed van een bruid en bruidegom, 20 in hun eerste huwelijksnacht door de bliksem getroffen

Of dit gedicht een concrete aanleiding heeft, is niet bekend,

maar het romantische denkbeeld van geliefden die sterven in elkaars armen zal Bilderdijk sterk hebben aangesproken.

toegelegd: beschoren

vindt... verengeld: wanneer u weer tot uzelf komt, hebt u een hogere staat bereikt: die van engel

huwlijkskoets: echtelijk bed

Genoegen 21

Aan mijn dierbare

In 1797 was Bilderdijk met Wilhelmina Schweickhardt naar Duitsland gegaan, waar zij noodgedwongen elk een eenvoudig en teruggetrokken leven gingen leiden. Omdat hij nog getrouwd was, konden ze niet onder één dak verblijven; Wilhelmina diende daarom elders te gaan wonen. In dit gedicht probeert hij haar moed in te spreken, door hun problematische situatie juist als zeer gewenst voor te stellen.

staatzuchts valse pronk: de onechte glans van eer en aanzien die een hoge positie met zich meebrengt

hetgeen... overvloed: wat ons door God geschonken wordt is meer waard dan wat dan ook

zijn genieting: het genieten van wat God geschonken heeft

trefloos: onkwetsbaar

Wat leggen... door God gelegd: priesters kunnen bij het huwelijk slechts menselijke banden leggen (zij waren immers niet getrouwd)

telgjes: kinderen

Het nachtspook 23

Dit gedicht is geïnspireerd door de nachtelijke tochten te paard, die Bilderdijk vanuit Brunswijk moest ondernemen om zijn geliefde Wilhelmina te bezoeken. Zij woonde toen met hun twee kinderen in Hildesheim, acht uur gaans van Brunswijk.

Het ros ontzet: het paard schrikt hevig
wed: drenkplaats voor paarden
vierdhalf: drieënhalf
slimmer: erger
machtloos: krachteloos
haken: heftig verlangen
van gemijmer afgesloofd: uitgeput door gepieker
of... bedriegen: of zij de tijd een beetje korter kon maken
gehengen: gedogen
onderstaan: doorstaan
mijzelf begeben: de moed opgeven
stal: gestalte
opgespalkte leden: opengesperde oogleden
stapt toe: stapt naderbij

Grafschrift voor mijzelf 29

Dit gedicht is typerend voor Bilderdijks preoccupatie met zijn eigen dood, waar hij op zijn dertigste al een vers over schreef. Later zouden er nog vele volgen.

lijkgesticht: graf
Gelukkig... verwarmen: hij zou gelukkig zijn als zijn gedichten anderen vreugde konden brengen

In de scheepskooi 29 *Bij een vliegende storm op zee*

In 1806 was de politieke situatie in het vaderland zodanig gewijzigd, dat Bilderdijk terug kon keren. Wilhelmina en hun twee nog levende kinderen (enkele waren in Duitsland gestorven) zouden later volgen.

haverkaf: strozak
nauw: scherp
een niet: iets onbetekenends

een luttel luchtgeblaas: een beetje wind
baar: golf
de ontrouwe Godsgezant: Jonas in de walvis
dood... sta mij voor: of mij nu de dood of het leven wacht

Aan de Hollandse wal 31

rif: geraamte

Napoleon 32

Kort na Bilderdijks terugkeer in het vaderland werd Lodewijk Napoleon tot koning van Holland benoemd. De dichter verwachtte niet veel van deze vorst, maar een toevallige ontmoeting veranderde dat. Lodewijk Napoleon voelde sympathie en bewondering voor Bilderdijk, en hielp hem waar hij kon. In oktober 1806 vroeg de secretaris van de koning hem een ode op Napoleon te dichten. Bilderdijk beschouwde de keizer als de overwinnaar van de door hem gehate Franse Revolutie, zag in hem de stichter van een nieuwe monarchie, en bewonderde zijn militaire successen. Binnen korte tijd schreef hij dit gedicht. Het werd nog datzelfde jaar gepubliceerd, echter zonder het slotcouplet waarin Bilderdijk voorwaarden aan zijn lof verbindt.

Nee, dichtkunst... betoovrend lied: de inhoud van deze strofe is, dat alleen de dichter aan de held onsterfelijkheid kan verlenen.

dislier: luit

Jupijn... zonneteugel: Jupiter, de oorlogsgod, mag dan in de gedaante van een arend door het hemelruim zweven, hij waagt het niet om de zonnewagen van Apollo, de god der dichtkunst, te besturen.

Frederik... heldentoon: ook de machtige Frederik de Grote van Pruisen is als dichter geen succes.

't zwermend... waterwellen: muggen

Die voegt... bezing': alleen een dichter van vergelijkbaar formaat past het om een loflied op u te schrijven.

Pindarus: de grootste Griekse lierdichter, naar wie de pindarische ode (een lofzang als deze) is genoemd

lachen... aan: dapper tegemoet treden

braveren: trotseren

't Olympisch Piza... stuivend zand: aan de Olympische spelen werd oorspronkelijk alleen deelgenomen door de bewoners van Pisa, een stad nabij Olympia (Griekenland).

De Gauler... wapentrossen: De Galliërs mogen dan tot in het hart van Rome zijn doorgedrongen, waar de wapenbundels van de veroverde vijanden werden bewaard (historisch onjuist, maar hier figuurlijk bedoeld), dat alles valt in het niet vergeleken bij wat Napoleon gepresteerd heeft.

Kapitool: heuvel in het hart van Rome met de tempel van Jupiter als het symbool van de macht

wie... verdwijnt: de prestaties uit het verleden vallen in het niet bij wat Napoleon heeft bereikt.

malen: schilderen, afbeelden

Hier valt... in de schoot: hier moet de geschiedenis buigen voor het fabelachtige van Napoleons overwinningen.

Hier ziet men... kneuzen: Napoleons overwinning op de aanhangers van de Revolutie is een herhaling van Jupiters zege op de Titanen. 'Bekkenelen' zijn schedels.

Péan: lofzang op Apollo

Python: de door Apollo verslagen draak (de Revolutie)

ringen: worstelen

Febus: Apollo

Sabêaas... omscheld: de Sabaeërs in Arabië bezaten kaneelbomen, waarvan de bast kaneel leverde.

Fenix: mythische vogel, die uit zijn eigen as herrijst.

grote Karel: Karel de Grote

't noodlot... hand: het noodlot wijkt voor hem

De Nijlgod... Tiber: de namen van de rivieren verwijzen naar de overwinningen van Napoleon, in Egypte, in Palestina, Oostenrijk en Italië.

Zalde Oder... keizersvlag: juist in de maand dat Bilderdijk zijn ode dichtte, overwon Napoleon de Pruisen in de slag bij Jena.

De ontzachtelijke aadlaar: Oostenrijk

krimpt... horens in?: vermindert de macht van de Turken? Eerst had Napoleon hen verslagen. Hun rijk was in verval en in 1806 had Rusland de Turken weer de oorlog verklaard.

Hagars zwervend zaad... Muslamin: Hagar was een Egyptische dienstmaagd van Abraham. Zij schonk hem een zoon, Ismaël. Beiden werden verstoten door Sara, de wettige vrouw van Abraham. Ze zwierven door de woestijn, waar Ismaël de stamvader van vele Arabische stammen werd, waaronder de bedoeïenen. Die worden hier tegenover andere belijders van de islam geplaatst

Verbeelding... sluit: zwijg, verbeelding, want de toekomst is al zeker. De poorten die ons het zicht op de toekomst ontnemen, kunnen nu open.

Herstelt... Monarchij!: verwijzing naar het Rijk Gods op aarde, dat nabij is. Napoleon wordt in de voorgaande strofe dus gezien als een wegbereider voor dat Rijk.

zo... verraden: indien uw daden alleen bedoeld zijn om het heil der aarde naderbij te brengen

Leiden in verwoesting 38

Na terugkeer uit zijn ballingschap was Bilderdijk in Leiden gaan wonen; de enige stad die zich in zijn sympathie mocht verheugen. Kort daarna werd de stad getroffen door een enorme ramp. Op 12 januari 1807 ontplofte een schip vol buskruit. Er vielen honderd eenenvijftig doden en meer dan duizend gewonden. De halve binnenstad lag in puin. Bilderdijk overleefde de ramp, maar zijn huis werd beschadigd, zodat hij de stad

tot zijn spijt tijdelijk moest verlaten. In dit gedicht wordt de gedachte ontwikkeld dat de ramp de wraak was van de Spanjaarden, die Leiden in de Tachtigjarige Oorlog tevergeefs belegerden. Koning Lodewijk Napoleon, met wie Bilderdijk intussen bevriend was geraakt, komt het rampgebied dadelijk bezoeken en laat zich daarbij van zijn beste zijde zien.

Hoe!... wrok?: komt na tweehonderdvijftig jaar de geest van Valdez, de Spaanse veldheer die het beleg voor Leiden sloeg, nu zijn gram halen?

Maranen hier: Spanjolen

Alva: Spaans landvoogd in de Nederlanden, die met harde hand de opstand probeerde neer te slaan

lijfstaffieren: lijfwacht

Zo dit... ontziend: als Alva dit niet op prijs stelde, dan was niet alleen zijn lichaam gestorven, maar ook zijn ziel.

Aan de koning 41

Toen het Z.M. behaagde, mij tot lid des koninklijken instituuts te benoemen

In 1808 richtte Lodewijk Napoleon het Koninklijk Instituut op (nu Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen). Hij zag daarin voor Bilderdijk een belangrijke rol weggelegd. Deze wilde eerst weigeren, en schreef in een brief: 'Ik in een college hassebassen? Dan vocht ik liever als de eerste christenen in het dierenperk.'). De koning hield echter voet bij stuk.

de naneef: het nageslacht

flomelenlied: nachtegaalszang

van... belommerd: onder uw bescherming

Dood en leven 44

kraamsalet: kraamkamer

op te doen: open te stellen

tuumelvreugd: duurzame vreugde

aanzijn: bestaan

in geen ogenschijn zich maalt: zich niet alleen maar in uiterlijke schijn vertoont

het kiemend korengraan... op moog gaan: het nieuwe leven in Gods

aanwezigheid mag ontluiken. Toespeling op Joh. 12:24

De dood 47

Op mijn verjaardag

Waarom dus... wrevel aangezien: Waarom zou ik dus de nieuwe dag wrevelig begroeten (hij brengt me immers dichterbij mijn dood, zoals blijkt uit het gedicht)

telt hij... als ik: ook God houdt bij hoe lang ik nog te leven heb

koolpen: houtskoolstaaf

's levens Contrarol: lijst, register

in dat uitzicht... gegrepen: moed geput uit dat vooruitzicht

Afscheid 49

Een van Bilderdijks bekendste gedichten, geschreven in de winter van 1810. Lodewijk Napoleon was afgezet, Nederland was ingelijfd bij Frankrijk, en Bilderdijk was wanhopig omdat hij geen jaargeld meer ontving. Hij en zijn gezin leden bittere armoede. Daarom meende hij nu werkelijk dat zijn einde nabij was. Op 10 januari 1811 droeg hij het bijna vijfhonderd regels tellende gedicht voor in Amsterdam, waar het grote indruk op de toehoorders maakte. Hier is alleen het visionaire slot opgenomen. Stervend ziet Bilderdijk een grote toekomst voor zijn vaderland in het verschiet. Zo demonstreert dit ge-

dicht de bij uitstek romantische opvatting van de dichter als ziener, als profeet.

Waar... lied: Bilderdijk beschouwde dit gedicht, nu hij stervende was, als zijn zwanenzang. De Meander is een rivier in Klein-Azië, de bakermat van de poëzie, omdat Homerus er werd geboren. De Grieken meenden dat de zwaan, de vogel van Apollo, vlak voor zijn dood nog een prachtig lied zong.

filomelen: nachtegalen

vege: ten dode gedoemde

roemen... plas: de waternimfen mogen dan uw lof zingen, zwaan

De dichter was: de dichter is dood

gij, broeders: gij, mededichters

eist u: eist van u

echt: huwelijk

omzwalpt om mijn' voet: om mijn voet golft

Hollands Ilium: Ilium is Troje; Hollands Ilium is Holland

uw Hektors: Hollands helden, zoals Hektor de held van Troje was

Trojes... heldenkroost: Trojanen die ontkwamen aan de ondergang, vestigden zich onder aanvoering van hun leider Aeneas in Latium, en daar kwam Rome uit voort.

't hangt... geval: het staat niet op zichzelf

Mocht... ziet!: Ik zou graag vertellen wat ik al stervend waarneem!

afgelegde vlag: de vlag die het onderspit heeft gedolven

Aan een vriend 54

Bij de bevalling zijner egade

Het is niet bekend of Bilderdijk een feitelijke geboorte op het oog had, maar de vrijmoedigheid waarmee hij hier over het verwekken van kinderen spreekt, zou korte tijd later, wanneer de verpreutsing is ingetreden, velen als ongepast voorkomen.

'k heb de brui van: ik heb er geen zin meer in
stoute knaap: flinke jongen
hort: een plotselinge, korte beweging
vooral... aan: zeker niet, vriend, dat hoort niet
overwint: voortbrengt
de ouden paai: de grijsaard (namelijk Bilderdijk)
hem... beschoten: hij dood is
die voor heb: die van plan is

Ter verjaardag van mijn ega 55

Bilderdijk en zijn vrouw schreven bijna elk jaar een verjaarsvers voor elkaar, vaak in een troostende of stichtende toon. Tijdens de Inlijving leefde het gezin meer dan ooit in kommervolle omstandigheden.

leken: druppelen (van tranen)
't bleek gebrek: effect van bloedarmoede
halmenbed: stromatras
onttrekt... nooddruft: ontzegt u uzelf het onontbeerlijke
't Was dan: was het dan?
de milde koninklijke hand: namelijk die van koning Lodewijk
tot de strengste... derven: zelfs het meest noodzakelijke ontberen
die leven... verzwelgen: die gewoon voort zou leven en dit zou kunnen verdragen
O dierbre... gieten: Ik zou graag mijn bloed vergieten als ik u daardoor veel ellende kon besparen
verbiedt... rijzen: de mens is veroordeeld tot dit aardse tranendal
wie: die, wie
grafmulm: van: molmen, tot stof vergaan.
Die al... bepaalde: die voor al wat bestaat de omvang heeft vastgesteld

Wilhelmus van Nassauwen 60

De val van Napoleon en het herstel van Nederlands onafhankelijkheid onder de prins van Oranje, kort daarna koning Willem I, gaf Bilderdijk vele gedichten in de pen. Hier een variatie op het Wilhelmus - dat toen nog niet het volkslied was, maar wel het lied van de Oranjepartij.

is niet in ons verfranst: de Franse overheersing heeft ons bloed niet aangetast
kampanje: bovenste achterdek van een schip
steng: verlengstuk van de mast van een schip
blijmaar: goed bericht
kartouwen: zware kanonnen
bromt: brengt een dof gonzend geluid voort

De bloedhond 62

Dit gedicht heeft betrekking op Napoleon, die zojuist ontsnapt is van het eiland Elba, om nog één keer de macht te grijpen, voordat hij bij Waterloo definitief zal worden verslagen

Wacht u: weest op uw hoede
hem naadren... treden: hem tegemoet gaan met verzoeken die men niet meent om dan zijn kant te kiezen en zijn voorhoede te gaan vormen
Péan: lofzang op Apollo, juichkreet
gruwzaam rif: het gruwelijke dode lichaam (van Napoleon)
bepalen: doen ophouden
Mas-anjello: Napolitaans visser, leider van de opstand tegen de Spaanse onderkoning, die over Napels regeerde (1647). Net als Napoleon was hij van eenvoudige afkomst. Thomas Asselijn schreef in 1668 een treurspel over hem
vrijen: bevrijden

Eierkoken 65

Een van de merkwaardigste gedichten van Bilderdijk, mogelijk geïnspireerd door een mythologische voorstelling van de schepping.

Mero: ‘berg in 't oude Noorden, waar de god Koper in huist’, aldus een aantekening van Bilderdijk; een verwijzing naar de koperen ketel waarin het ei wordt gekookt.

Zo word'... vloeien!: het eiwit stolt, de dooier wordt halfzacht

Aan een ivoren kam 65

min: hier Cupido

zwalpend: golvend als de zee

de erge knaap: de sluwe, arglistige Cupido

In de vriendenrol van dr. Blume 66

In mijn (toen hoogstgevaarlijke) ziekte

Een vriendenrol is een album amicorum, een verzameling teksten of tekeningen van goede vrienden. Dr. Carl Ludwig Blume was een plantkundige die in 1818 vanuit Leiden naar de zojuist gestichte botanische tuin van Buitenzorg (Java) vertrok. Bilderdijk was wel vaker ernstig ziek.

roof... strand: weelderige diversiteit van de tropische natuur

Een zogenaamd poeet 66

Parnas: de aan de muzen gewijde zangberg Parnassus

paardenvoetplas: de aan de muzen gewijde bron aan de voet van de Parnassus, ontstaan door de hoefslag van het gevleugelde paard Pegasus

streepjen... gevoelen: met behulp van streepjes (en stippeltjes) konden gevoelens worden uitgedrukt

het gemeen: het gewone volk

De onnozele boer 67

steewijf: stadswijf

Dan wed... raden kan: Dan weet ik wel wat er aan de hand is

daar... koning: herberg waar een portret van de koning als uithangbord wordt gebruikt

Aan de hedendaagse godsdienst-stoorders 68

Bilderdijk was een behoudend christen, die niets moest hebben van moderne ontwikkelingen in de theologie.

onnoozlen: onschuldigen

op 't... verwoed: gebeten op kleding die u niet bevalt

plunderfielen: plunderaars

moedig: hier sarcastisch gebruikt

moedwil: kwaadwilligheid

te wijken... verpanden: voor dit hart, dat waarheid, God en recht nooit in zal wisselen, is het te laf om voor geweld opzij te gaan

Ronedans (in futuro) om een doorkist 69

In 1804 had de Leidse hoogleraar Matthijs Siegenbeek de spelling gemoderniseerd. Bilderdijk was het daar volstrekt mee oneens en bestreed de nieuwe regels te vuur en te zwaard. Hier stelt hij zich voor hoe zijn tegenstanders in de toekomst (in futuro) rond zijn lijk zullen dansen, omdat ze nu ongestoord hun gang kunnen gaan. Het gedicht bevat allerlei voorbeelden van taalverbastering (volgens Bilderdijk). Het werd pas na Bilderdijks dood gedrukt (1832). De vijfde strofe ontbreekt in de uitgave van de *Dichtwerken* door Da Costa en is pas later gepubliceerd.

Marsyas: nam een door Athene weggeworpen fluit op en daagde daarmee Apollo met zijn citer tot een wedstrijd uit. Apollo won, en liet Marsyas, als straf voor zijn hoogmoed, levend villen.

Poëtasteren: rijmelaars

scholasteren: bekrompen schoolmeesters

hemelstokvisch: Siegenbeek schrijft *hemelling* in plaats van *hemeling* (gelukzalige, engel). *Ling* (of *leng*) betekent *stokvis*; volgens Bilderdijk zou *hemelling* dus *hemelstokvis* betekenen.

't Moffen stokpaard: toespeling op Siegenbeeks Duitse afkomst en een verwijzing naar diens germanismen.

Nu... gespannen: nu een rechtszitting gehouden

mutsaartvuur: brandstapel voor ketters

't spellersbaasjen: Siegenbeek

hach noch wach: boe noch bah

wij dansen... gelubde beren: op de kermis traden vroeger gecastreerde beren op.

De dichter 72

Aan mr. Izaäk da Costa

Bilderdijk beschouwde Da Costa, zijn meest geliefde leerling, als zijn opvolger in de dichtkunst. Hij werkt hier de beeldspraak uit van de dichter die als een adelaar boven de gewone stervelingen zweeft, te midden van de geesten, en vraagt Da Costa zijn werk voort te zetten en ook zich tot het christelijk geloof te bekeren (Da Costa werd gedoopt in 1822).

bliksemdrig: bliksemdrager (vergelijk: vaandrig)

onbeproefde hemelbaan: de eerste vlucht van de adelaar

't roeien van zijn forse schacht: het vliegen met sterke vleugels

goor: modder

sijffend broed: schuifelende, sissende slangen

daar 't zwadder... rookt: waar het slangenspeeksel van zijn vleugels afdampt

in zielsvergoding opgetogen: in vervoering vanwege de aanbidding van de ziel
blauw-saffieren trans: dampkring

wen: wanneer

en dat... aderbuizen: wanneer het zou kunnen, zou mijn ziel u ook van binnenuit bezielen

spruit van Jacob, Juda's zaad: Da Costa was een Portugese jood.

afval dempen: een einde maken aan de afvalligheid

wierook van 't gemeen: de lof van het grote publiek

Op een partij huilende lijkzangers onzes tijds 75

Dit gedicht is gericht tegen de dichters die na Bilderdijks dood hun gebrekkige, valse gelegenheidsdichten ten gehore zullen brengen.

Rekels: straathonden

remplaçant: plaatsvervanging. Wie was ingeloot om zijn dienstplicht te vervullen, kon een remplaçant zijn plaats laten innemen (meestal tegen vergoeding).

zien wij... af!: laten we daarom die stormbui van gedichten negeren

Napoleon 77

De dood van Napoleon op Sint-Helena inspireerde Bilderdijk tot een finale beschouwing, die rustiger van toon is dan het voorgaande Napoleon-gedicht, waarin de keizer een bloedhond en een monster werd genoemd.

Jakobijn: de Jacobijnen waren de meest fanatieke aanhangers van de ideeën van de Franse Revolutie, en verantwoordelijk voor het schrikbewind, toen vele politieke tegenstanders werden onthoofd.

staatzucht: begeerte naar eer en aanzien

hij maar... gedaald; dan was hij als vorst en held gestorven

Op de dood der schandelijke koningin van Groot-Brittannië 78

Prinses Carolina van Brunswijk was in 1795 getrouwd met de kroonprins van Engeland. Zij baarde een troonopvolgster, maar het huwelijk was een mislukking. Zij vertrok en leidde op het continent een liederlijk bestaan, totdat de prins zijn vader opvolgde als koning George IV. Zij wenste toen ook gekroond te worden, veroorzaakte een schandaal, en stierf onverwacht in 1821.

ritsig: geil

draf: het vuil

't kopren voorhoofd: koper is bepaald geen edel metaal, in tegenstelling tot het goud van de kroon. Zij is het dus niet waard om gekroond te worden.

Jacoba... Margareet: Jacoba van Beieren en Margaretha van Parma, de landvoogdes uit het begin van de Tachtigjarige oorlog. Op beide dames had Bilderdijk het niet begrepen. Tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten behoorde Jacoba tot de door Bilderdijk verfoeide Hoeken.

Het Italiaans 78

Dit gedicht is gebaseerd op een strofe uit 'Beppo' van de Engelse dichter Lord Byron:

I love the language, that soft bastard Latin,
Which melts like kisses from a female mouth,
And sounds as if it should be writ on satin,
With syllables which breathe of the sweet South,
And gentle liquids gliding all so pat in,
That not a single accent seems uncouth,
Like our harsh northern whistling, grunting guttural
Which we're obliged to hiss, and spit, and sputter all.

Zefirs ademzucht: de westenwind

Het Spaans en 't Frans 79

stoute... Goths: vermetelee moede van de oorlogszuchtige Goot (afgeleid van de Goten, het Germaanse volk dat aan het begin van onze jaartelling naar het zuiden trok)

schakals: jakhalzen

staamlarij... spreken: de neusklinken in het Frans worden hier met de onbetrouwbaarheid der Fransen in verband gebracht.

Hedendaagse talen 80

't sijflend, mondgebies: sissend geluid

Ons Neerlands... verstikken: ons Nederlands zou te herleiden zijn tot de oorsprong van de taal, als het niet verpest werd door het Frans.

Doodsgedachten 80

bromt: een dof geluid voortbrengt

Nimmer... huur: ik heb nooit voor de toekomst willen zorgen alsof ik er iets over te zeggen had

maar verbeid... nacht: ik zie steeds verlangend uit naar de dood

De drukpers 82

Een bewerking van een gedicht van William Cowper (1731-1800)

bozer plaag... bezwaarde: erger dan een van de plagen die Egypte bezocht

wel: bron

mond... logen: spreekbuis van satan

kennisgaaf: van de boom der kennis van goed en kwaad (Genesis 3)

Liberalen 84***In bijzondere zin***

strekt voor: geldt als

Kezen: scheldnaam voor patriotten

Jacobijnen: de Jacobijnen waren de meest fanatieke aanhangers van de ideeën der Franse Revolutie, en verantwoordelijk voor het Schrikbewind, toen vele politieke tegenstanders werden onthoofd.

gril... algemeen: ze praten graag over het algemeen belang

rechte taal: juiste taal

Recensenten 86

wat werd... kennis: wat is er van onze kennis geworden

Wijn 86

Eerst... zwijn: van wijn word je eerst onverschillig, dan een dief, dan een wellusteling

verheert: overwint

Ochtendstond 87

Maar 't zij!: Maar het zij zo!

woeien: woelen

zielzucht: smartelijke verzuchting

weerwil: tegenzin

't bezwaar: van de last namelijk

Wat... leven: het heeft geen zin altijd jong te willen blijven

Uitvaart 88

krepgefrom: rouwkleiding van dunne, doorschijnende stof (crêpe)

't nietig gans: dat is het nu helemaal

beet... aartstyrans: de beet van de tand des tijds

wat 's dit mij: wat kan mij dit schelen

sofistrij: spitsvondige, maar niet steekhoudende redeneringen (i.c. moderne theologie)

stout braveren: dapper trotseren

Afscheid aan Leiden 90

In mei 1827 zag Bilderdijk zich gedwongen om naar Haarlem te verhuizen, omdat hij in Leiden geen geschikte woning meer kon vinden.

treffend: gevoelig

Egis: schild van Pallas, de godin van de wijsheid

één mij dierbaar huwlijkspand: zijn zoontje Alexis Izaak was in 1806 in de Leidse Pieterskerk begraven

Daar moest mijn bloed de akker mesten: in Duitsland lagen vier kinderen van Bilderdijk begraven

oudste spruit van onze koets: Julius Willem, de oudste zoon van Bilderdijk en zijn tweede vrouw, was in 1818 op een schip in de Javazee overleden

nooit vereeldend: nooit ongevoelig wordend

mijn dierbre Lodewijk: Bilderdijks jongste zoon, geboren in 1812

echtkoets: echtelijk bed

Pallas wakkrer zonen: de studenten

rif: geraamte

van zwerwend hondgebroed bebloofd: door zwerfhonden afgeknaagd

en de Amstelstad... bracht en kerk: Bilderdijk meende dat zijn

voorouders in de geschiedenis van Amsterdam een belangrijke rol hadden gespeeld (zie volgende strofe) en dat zijn huidige vijanden in Amsterdam zich nu over zijn bitter lot zouden verheugen.

Amstels burgervader: volgens Bilderdijk was een van zijn voorvaderen burgemeester van Amsterdam geweest

Laurentius: eerste hervormde predikant van Amsterdam, die Bilderdijk ook als een voorvader beschouwde.

guldenmond: zeer welsprekend iemand

fenixveder: zeldzaam begaafd schrijver

wangeloof: het katholicisme

deel... neef: deel het lot van uw getrouwe neef

Dit weten, leden we: dit besef (dat onze voorouders alleen hun geweten hebben gevolgd en daarvoor gestraft zijn) verdroegen we

Blijmoedig des!: en wel blijmoedig

Haarlem 94

Net als andere steden was Haarlem in de Franse tijd achteruitgegaan; het beleefde ook in de decennia daarna geen bloeiperiode. Ook hier, in de eerste strofe, is enige overdrijving Bilderdijk niet vreemd.

kluft: kloof

trek gij me af: leidt gij me af

Het tabakroken 96

Ook in dit gedicht klinkt Bilderdijks afkeer van Frankrijk door.

zijns grijzen... gebroken: zijn familie te schande gemaakt

geldt dit voor: moet dit doorgaan voor

Grijsaards bruiloftszang 97

Febus zonen: dichters; zonen van Apollo, de god der dichters

elpen: ivoeren

moogt... verstommen: gij jeugdige dichters moogt zingen waar wij grijsaards zwijgen

ontglommen: dof geworden

wat, zo 't frisse... beschaamt!: bezing de erotiek binnen het huwelijk op een manier die een maagd mag doen blozen, maar een onschuldige ziel niet met schaamte vervult

kusjes mengen: kusjes uitwisselen

wen: wanneer

De pen aan de schrijver 100

troostte zich: verdroeg

geweld: opgeweld (uit een bron)

Mijn leven 102

van in haar wel... voorbij: de stroom des levens, in haar oorsprong bemodderd, dreef in een moeras voorbij

kreitsloop: kringloop

zielzucht: gebed